

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ
КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0132
спеціальності 013 «Початкова освіта»
освітньо-професійної програми «Початкова
освіта»

К. В. Бурлаков

Керівник: доцент кафедри дошкільної та
початкової освіти, к. пед. н.

_____ А. Ф. Курінна

Рецензент: професор кафедри дошкільної та
початкової освіти, д. пед. н.

_____ Т. В. Турбар

Запоріжжя

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«_____» _____ 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Бурлакову Клим Вадимовичу

- 1. Тема роботи:** «Педагогічні умови розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів»
керівник роботи Курінна Алла Феліксівна, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н.
затверджена наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 р. № 1505-с
- 2. Строк подання студентом роботи:** 23 листопада 2023 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** матеріали педагогічної практики, курсових робіт
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити):** проаналізувати стан проблеми педагогічних умов розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів у психолого-педагогічній науці та практиці; з'ясувати сутність та показники мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів; продіагностувати педагогічні умови успішного розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів-початківців; розробити, науково обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов реалізації програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів у межах освітньої програми 013 Початкова освіта ЗНУ бакалаврського рівня.
- 5. Перелік графічного матеріалу:** таблиць – 11; рисунків – 1 із результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Курінна А. Ф.	03.02.23 р.	03.02.23 р.
Розділ 1	Курінна А. Ф.	15.04.23 р.	15.04.23 р.
Розділ 2	Курінна А. Ф.	12.06.23 р.	12.06.23 р.
Висновки	Курінна А. Ф.	18.09.23 р.	18.09.23 р.

7. Дата видачі завдання: 03.02.23 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень-лютий	виконано
2	Написання вступу	квітень	виконано
3	Написання першого розділу	травень-червень	виконано
4	Написання другого розділу	серпень-вересень	виконано
5	Написання висновків	жовтень	виконано
6	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
7	Захист	грудень	виконано

Студент _____ К. В. Бурлаков
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ А. Ф. Курінна
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Ю. Є. Зубцова
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 64 с., 11 таблиць, 1 рисунок, 63 джерела.

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови процесу розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів.

Методи дослідження: теоретичні – вивчення, аналіз та узагальнення філософської, психолого-педагогічної літератури з метою визначення стану проблеми дослідження; моделювання педагогічних умов розвитку досліджуваного процесу; емпіричні – педагогічне спостереження, усне та письмове опитування, бесіди, вивчення продуктів діяльності студентів, анкетування та тестування; педагогічне прогнозування, педагогічний експеримент для перевірки гіпотези дослідження; математичні методи для статистичної обробки емпіричних даних.

Теоретичне значення дослідження полягає у виявленні педагогічних умов реалізації розробленої програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні й упровадженні програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів.

Галузь використання: заклади вищої та післядипломної освіти.

МАЙБУТНІ ВЧИТЕЛІ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА, ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

SUMMARY

Burlakov K. V. Pedagogical Conditions for the Development of Speech Culture of the Future Primary School Teachers

The qualifying work consists of an introduction, two chapters, conclusions, a list of references (63 items) and two applications. The volume of the qualifying paper is 85 pages (with 64 pages of the main text). The work contains

11 tables and 1 figures.

The purpose of the study is to define, theoretically substantiate and experimentally check the effectiveness of pedagogical conditions for the development of speech culture of the future primary school teachers.

According to the purpose the following tasks are defined:

1. Find out the essence of the term «speech culture» and substantiate its content based on the analysis of scientific, psychological and pedagogical literature.
2. Develop and theoretically substantiate the conceptual model of the development of speech culture of future primary school teachers and define stages of its successful implementation.
3. Define pedagogical conditions for the implementation of the conceptual model of development of speech culture of future primary school teachers in an institution of higher education.
4. Experimentally check the theoretically substantiated conceptual model and the stages of its implementation.

The object of the study is the process of professional training of future primary school teachers in an institution of higher education.

The subject of the study is the model of development of the speech culture of future primary school teachers in pedagogical activity and the stages of its implementation.

The first chapter «Theoretical foundations of the study of pedagogical conditions of development of speech culture of future primary school teachers» considers terms «pedagogical conditions» and «speech culture» in the world of modern psychological and pedagogical, linguodidactic and non-rhetorical concepts; gives theoretical substantiation of the model of development of the speech culture of future primary school teachers.

The second chapter «Experimental check of the model of development of the speech culture of future primary school teachers in pedagogical activity and the stages of its implementation» is devoted to diagnostics of the initial characteristics of the level of development of speech culture of future primary school teachers in pedagogical activity; implementation of the model of development of speech culture of future primary school teachers in pedagogical activity and its experimental check.

The developed and scientifically substantiated in the course of the experimental work conceptual model of the process of development of speech culture of future primary school teachers is recognized as appropriate and effective, taking into account the proposed pedagogical conditions confirming the mathematical calculations carried out.

Key words: future primary school teachers, professional training, speech culture, development program.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні основи розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкової школи у педагогічній діяльності.....	12
1.1. Культура мовлення як лінгводидактична проблема.....	12
1.2. Теоретичне обґрунтування програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі закладу вищої освіти.....	24
Розділ 2. Експериментальна перевірка програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів-початківців у педагогічній діяльності та етапів її реалізації.....	32
2.1. Діагностика педагогічних умов успішного розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів-початківців.....	39
2.2. Реалізація програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкової школи.....	54
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	60
Висновки.....	62
Список використаних джерел.....	69
Додатки.....	72

ВСТУП

Актуальність дослідження. Чи вміємо ми говорити? В одного педагога тиха мова, інший розмовляє дуже голосно, третій говорить повільно і нудно, у четвертого кожна фраза починається з одного й того ж слова... У результаті учні починають сміятися, обговорювати та дивуватися з поведінки педагога.

Культура мови викладача є відображенням індивідуальності професійної поведінки та частини загальної культури людини. Культура мови вчителя вважається предметом гуманітарного спілкування культурного плану, у якому є кілька взаємопов'язаних понять, у тому числі «культури», «культури мови», «культурної людини», «культури професійного педагогічного спілкування».

На думку визначних педагогів минулих років (Я. Корчака, А. Макаренка, І. Песталоцці та ін.) та дослідників сучасної школи (В. Гриньова, О. Глузман, С. Гончаренко, В. Євдокимов, І. Зязюн, С. Золотухіна, В. Лозова, О. Микитюк, І. Підласий, С. Сисоєва, В. Сластьонін та ін.), важливою передумовою педагогічного успіху є культура мовленнєвого спілкування, мистецтво людських контактів самого викладача. Розгляд культури мовленнєвої поведінки може бути здійснено з погляду етики, мовлення та естетики.

В. Сухомлинський вважав, що шлях від культури слова до емоційної культури, від емоційної культури до культури моральних почуттів та моральних відносин вказує на наявність взаємозв'язку між культурою слова та моральністю [53, с. 102].

Культура мовлення як частина загальної культури людини за всіх часів високо цінувалася в суспільстві та вважалася показником рівня інтелекту та освіченості, а процес організації культури професійного спілкування вчителя-ритора зі здобувачами освіти і на сьогодні є одним із пріоритетних напрямів у роботах сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників (Н. Голуб, О. Горошкіна, А. Курінна, Т. Ладиженська, Л. Мамчур, Л. Нечволод, С. Омельчук, М. Пентилюк, В. Паращич, Ю. Пінчук, М. Препотенська,

Г. Сагач, С. Сиваш, Л. Скуратівський, І. Хом'як, Г. Шелехова та ін.), що підтверджується посиленням комунікативної складової в системі вищої школи на законодавчому та нормативному рівні її функціонування [15; 18; 32; 33; 39; 40; 51].

Питання про культуру мовлення вчителя має давню і багату не тільки лінгвістичну та лінгводидактичну історію, а й риторичну: від античних часів до часів нового напрямку педагогічної думки – педагогічної риторики. У той же час питання про культуру мовлення вчителя як частину його фахової культури, фундаменту для формування професійних умінь і навичок досі залишалося поза увагою дослідників. Очевидно, це відбувалося тому, що, незважаючи на широке вживання поняття «культура мовлення», його обсяг і зміст донедавна не були чітко визначені, і лише в останні десятиліття питання, пов'язані з мовленнєвою культурою, отримали наукове осмислення.

Так, особливої уваги потребує науково-педагогічна проблема, щодо формування та розвитку мовленнєвої культури в школі, яку починає розбудовувати не вчитель-словесник, а вчитель початкових класів, який стоїть біля витоків розуміння законів і правил мови і мовлення, дає перші уявлення про «добру і правильну» промову: вчить читати і розуміти художні тексти, формує основи писемного мовлення і є авторитетним джерелом мовленнєвих зразків для схильних до наслідування молодших школярів [10; 16; 17].

Аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що професійна підготовка вчителя початкових класів з урахуванням вивчення психолого-педагогічних аспектів розвитку особистості вчителя (В. Гриньова, О. Глузман, С. Гончаренко, В. Євдокимов, І. Зязюн, С. Золотухіна, В. Лозова, О. Микитюк, І. Підласий, С. Сисоєва, В. Сластьонін та ін.) вважає за потрібне визначити проблему розбудови педагогічних умов розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів-початківців у структурі культури загальної в контексті особливостей сучасної лінгводидактики та риторики надважливою, чим і обумовлює вибір теми кваліфікаційної роботи «Педагогічні умови розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів».

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів.

Об’єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – програма розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів у педагогічній діяльності та етапи її реалізації.

Апробація результатів дослідження проводилася на базі Запорізького національного університету в межах освітньо-професійної програми 013 «Початкова освіта».

Відповідно до мети визначені такі завдання:

1. На основі аналізу наукової, психолого-педагогічної літератури з’ясувати сутність поняття мовленнєва культура майбутнього вчителя початкової школи та обґрунтувати його зміст.

2. Розробити та теоретично обґрунтувати програму розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів та визначити етапи її успішної реалізації.

3. Визначити педагогічні умови реалізації експериментальної програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів у закладі вищої освіти.

4. Експериментально перевірити теоретично обґрунтовану програму та етапи її реалізації.

У ході дослідження було зроблено припущення про те, що ефективність формування готовності майбутніх учителів початкових класів до прийняття рішень у педагогічній діяльності підвищиться, якщо в процесі професійної підготовки буде упроваджено модель та етапи її успішної реалізації (мотиваційно-підготовчий, змістовно-організаційний, оцінно-корекційний).

Для розв’язання визначених завдань і перевірки гіпотези використовувались такі методи дослідження: теоретичні – вивчення, аналіз та

узагальнення філософської, психолого-педагогічної літератури з метою визначення стану проблеми дослідження; вивчення й зіставлення освітніх концепцій, методик і технологій навчання для визначення шляхів вирішення досліджуваної проблеми; моделювання педагогічних умов реалізації розробленої програми; емпіричні – педагогічне спостереження, усне та письмове опитування, бесіди, вивчення продуктів діяльності студентів, анкетування та тестування з метою визначення рівнів сформованості зазначеної готовності та динаміки її розвитку; педагогічне прогнозування, педагогічний експеримент для перевірки гіпотези дослідження; математичні методи для статистичної обробки емпіричних даних.

Теоретичне значення дослідження полягає у виявленні педагогічних умов реалізації розробленої програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових школи в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні й упровадженні в освітній процес вищої школи програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів.

Результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, у системі післядипломної педагогічної освіти з метою формування й удосконалення готовності до розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів-початківців у педагогічній діяльності.

Окремі положення й результати експериментальної роботи доцільно використовувати під час написання курсових та кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Культура мовлення як лінгводидактична проблема

Вивчення питання професійної компетентності педагогів, до якої безперечно входить мовленнєва культура, займалися такі науковці, як: Є. Бачинська, І. Бех, В. Браже, С. Гончаренко, Д. Ельконін, І. Зязюн, Т. Іванова, Т. Леонтєва, А. Маркова, Н. Ничкало та ін. [3; 4; 12].

Значний внесок у вирішенні проблеми формування мовленнєвої компетентності зробили Л. Мацько, В. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентиліук, Л. Скуратівський, Л. Струганець, Г. Шелехова та ін., які вказували на важливість такого її компонента, як культура мовлення [27; 28; 31].

Культура мовлення як складна лінгводидактична категорія розглядалася дослідниками з різних позицій. З точки зору лінгвістики, вона є предметом особливої наукової дисципліни і визначається як такий вибір і така організація мовленнєвих засобів, які в конкретній ситуації спілкування забезпечують його ефективність при дотриманні «культурної унормованості» спілкування.

Лінгвісти виділяють два рівні мовленнєвої культури – правильність і мовленнєву майстерність (або власне культуру мовлення) та два відповідні цим рівням компоненти: нормативний та комунікативно-прагматичний. Перший передбачає знання та дотримання норм літературної української мови, що є невід'ємною частиною національної культури, а другий – знання та дотримання правил ефективного спілкування та етичних норм, прийнятих у даному суспільстві [22; 36; 38].

Вивчення нормативного компонента мовленнєвої культури тривалий час здійснювалося вітчизняними лінгвістами у межах традиційної теорії культури мовлення [41], що дозволило не тільки виявити і описати норми, існуючі на кожному ярусі мови, а й кодифікувати їх в різного роду словниках і довідниках із культури мовлення. Комунікативно-прагматичний компонент розроблений поки що не настільки докладно. Його вивчення донедавна здійснювалося в рамках різних наукових дисциплін – риторики, функціональної стилістики, теорії мовленнєвого етикету, лінгвопрагматиці тощо – і з цієї ж причини провідні вітчизняні дослідники (В. Сухомлинський, Л. Мацько, С. Караман, І. Ющук, М. Пентиліук, О. Пономарів, М. Плющ та ін.) ще тільки стоять біля витоків створення єдиної, цілісної та несуперечливої теорії культури мовлення, яка могла б служити науковим фундаментом для різноманітних практичних рекомендацій [7; 38; 41; 48].

Таким чином, джерелом найбільш вивчених і усталених на сьогоднішній день норм можуть вважатися ортологічна теорія культури мовлення, функціональна стилістика, риторика і мовний етикет [2].

Крім виявлення та кодифікації норм, теорія культури мовлення завжди ставила собі завдання щодо мовленнєвої практики з метою стабілізації та збереження літературної мови та підвищення рівня мовленнєвої культури суспільства. Формування поглядів на мовленнєву норму у свідомості кожного конкретного носія мови спирається на ті зразки мовлення, що він чує з народження.

Як джерела цих зразків виступає мовлення рідних і знайомих, вихователів, учителів, а також мова ЗМІ, мова газет, журналів та художньої літератури. Оскільки рівень мовленнєвих зразків, що забезпечуються цими джерелами норми в сучасних умовах, часто буває далеким від досконалості, гостро постає питання необхідності здійснення спеціальної мовленнєвої освіти та виховання, метою яких було б формування мовленнєвої культури підростаючого покоління [13; 14].

Так зімкнулися завдання науково поставленої нормалізації мовлення та сучасної школи, як у визначенні поняття мовленнєвої культури так і її аспектів:

1. Культура мовлення – це насамперед якісь її ознаки і властивості, сукупність і система яких говорять про її комунікативну досконалість;
2. Культура мовлення – це сукупність навичок і знань людини, які забезпечують цілісне і просте застосування мови з метою спілкування.
3. Культура мовлення – це область лінгвістичних знань про культуру мовлення як сукупності і системи її комунікативних якостей [1, с. 8].

Для поняття «культура мовлення» властива багатозначність та наявність двох ступенів освоєння літературної мови: правильність мовлення та мовленнєва майстерність.

Так, правильність мовлення пов'язана з дотриманням норм літературної мови, що пронизують усі її рівні і передбачає системну організаційно-методичну роботу, наочно представлену в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Орієнтована програма організаційно-методичної роботи з формування правильності мовлення (фрагмент)

Рівні мовної системи	Методи, прийоми, види завдань	Типи педагогічних технологій
1	2	3
Фонетика Орфоепія	<ul style="list-style-type: none"> - Читання тексту, записаного у фонетичній транскрипції з наступним записом відповідно до орфографічних норм - Орфоепічний тренінг - Інтонаційний диктант (самодиктант) - Інтонаційна транскрипція тексту 	<ul style="list-style-type: none"> - Інтерактивні технології - Технологія групового навчання - Технологія розвитку критичного мислення

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
	- Дослідження ролі виразних засобів фонетики у віршованих текстах (роль асонансів, алітерацій)	- Технологія навчання як дослідження
Лексика Фразеологія	<ul style="list-style-type: none"> - Вибірково-розподільчі диктанти (самодиктанти, взаємодиктанти) - Дослідження використання тропів у художніх текстах - Аналітичне зіставлення двох або кількох варіантів авторського художнього тексту - Творчі роботи з використанням лексичного складу мови - Корекція тексту з лексичними помилками - Словесні ігри (розгадування та складання шарад, анаграм, ребусів, кросвордів) 	<ul style="list-style-type: none"> - Технологія творчих здібностей - Інтерактивні технології - Технологія групового навчання - Технологія розвитку критичного мислення - Технологія навчання як дослідження
Морфологія	<ul style="list-style-type: none"> - Вправи на вибір однієї з двох або більше можливостей: допишіть закінчення іменників; складіть словосполучення іменника з прикметником; виберіть одне із слів; виберіть форму слова для певної ситуації - Вправи на трансформацію, що супроводжується вибором - Вправи на конструювання граматичних форм: утворіть усі можливі 	<ul style="list-style-type: none"> - Технологія розвиваючого навчання - Технологія диференційованого навчання - Технологія співробітництва

Закінчення таблиці 1.1

	форми ступенів прикметника від цих слів; утворіть множину іменників, поставте в них наголоси	
Синтаксис	<p>- Вправи на конструювання речень: утворіть із двох речень одне; складіть складнопідрядне речення із запропонованих простих речень</p> <p>- Вправи на поширення речень: поширіть прості речення так, щоб вийшли складні</p> <p>- Вправи встановлення ролі виразних засобів синтаксису (анафора, однорідні члени, односкладові і неповні пропозиції)</p>	<p>Технологія розвиваючого навчання</p> <p>Технологія диференційованого навчання</p> <p>Технологія співробітництва</p>
Текст Стилістика	<p>- Практикуми на основі готового тексту: прочитайте текст, визначте його стиль, напишіть власний текст зі зміною стилю</p> <p>- Редагування тексту: знайти та виправити мовленнєві помилки; встановити правильну послідовність речень у тексті</p> <p>- Складання власного мовленнєвого портрету та опису у різних функціональних стилях</p> <p>- Створення проєкту – інтерпретації художнього тексту та проєкту-стилізації у певному літературному жанрі</p>	<p>- Технологія творчих здібностей</p> <p>- Інтерактивні технології</p> <p>- Технологія групового навчання</p> <p>- Технологія розвитку критичного мислення</p> <p>- Технологія навчання як дослідження</p>

Методика використання запропонованих засобів навчання для роботи над правильністю та чистотою мовлення відображає опанування норм усної та письмової мови (мова йде про правила вимови, слововживання, наголоси та ін.) [8; 9; 29].

Оцінюючи мовлення з позиції правильності найчастіше використовуються характеристики «правильно – неправильно», «норма – порушення норми».

Другий ступень освоєння літературної мови – мовленнєва майстерність, яка означає чіткість використання норм літературної мови у поєднанні з вмінням вибрати з існуючих варіантів найточніші у відношенні стилістично доречних та відповідних ситуації словесних конструкцій.

На цьому рівні відбувається формування можливості відбору мовленнєвих засобів з урахуванням обстановки та мовлення, вміння враховувати сприйняття адреси, виключати тавтологію, багатозначність, великовагові конструкції, які важко сприймаються.

Загальна культура педагога проявляється і як культури мовленнєвої поведінки викладача. Справжня висота культури мовлення характеризується вмінням мотивованого застосування мовленнєвих засобів у тому, щоб спілкуватися і передавати інформацію у конкретних умовах.

Словесні контакти стають продуктивнішими, якщо опанувати знання у сфері паралінгвістики (тембр, тональність і вокалізація мови), екстралінгвістики (пауза, темп і гучність мови). Справжні чудеса може створити слово, яке буде вимовлено грамотно, натхненно та з добротою [21; 59; 60; 63].

Педагогом в мовленні застосовуються такі засоби, як:

- вибір відповідної особистісно-орієнтованої моделі навчання, тону, який має бути спокійним, зацікавленим та доброзичливим;
- використання темпу мовлення, що визначається віком вихованців, етапом навчання та складністю досліджуваного матеріалу;
- добір сили голосу з урахуванням ситуації спілкування;

- використання інтонації, яка доречна в конкретний момент, дотримання пауз, логічних наголосів;

- стеження за мімікою та жестами, які повинні відповідати завданню уроку.

Вимоги до мовленнєвої (комунікативної) культури:

- тактовне керівництво дискусією, що йде під час уроку;
- вміння вислуховувати учнів не перебиваючи;
- оперативно-делікатна реакція на помилки учнів в усному мовленні;
- уважно-доброзичливе ставлення до висловлювань учнів;
- правильність (відповідність нормам літературної мови) мови вчителя;

- слова та терміни мають вимовлятися точно [20; 21].

До найважливіших компонентів мовленнєвої культури, якщо її розглядати з погляду етики спілкування, входить тональність спілкування. Вживання цього терміну властиво для літератури, мови, психології спілкування, в комунікативної лінгвістиці.

Тональність спілкування – це звукова, інтонаційна характеристика (у вузькому розумінні). Якщо розглядати тональність спілкування у широкому розумінні, то вона додається до звучання, тону та мелодійності малюнку мовлення та до того, що говорить і яким чином.

Так, особливостями тональності спілкування у процесі організації комунікативної взаємодії педагога з учнями є:

- зацікавленість в успіху у поєднанні зі здатністю до співпереживання їхніх досягнень і невдач. Якщо в педагога зацікавлений тон спілкування, є прагнення пояснити необхідність вивчення певної теми, стає набагато простіше сформувати в учнів позитивне ставлення до освітнього процесу;

- доброзичливість. Йдеться про комплекс, що складається з контактності, ввічливості, чуйності та чуйності в тоні спілкування. При використанні доброзичливого тону, словесного особистого початку стає

можливим привернення уваги учнів до матеріалу, що вивчається, і формування у них поважного ставлення один до одного;

- розкутість і свобода мовлення учнів, що свідчить про хорошу тональність спілкування під час уроку [31, с. 59].

Інтонаційний стиль мовлення відіграє важливу роль разом із тональністю спілкування. Йдеться про інтонаційну манеру говоріння, формування якої здійснюється під впливом суспільно-культурного середовища, природних та особистісних особливостей, лінгвістичного оточення та індивідуальних уявлень про роль педагога. Для вираження інтонаційного стилю мовлення використовуються різні варіанти вимови інтоном (інтонаційних одиниць) та різні поєднання певних інтонаційних елементів. Інтонації «загалом» не існує. Інтонація завжди має конкретність, для неї властива інформаційна реальність. Досягти високої дисципліни, поважних і добрих відносин стає можливим при відстеженні педагогом своєї розмови з учнями та контролю за тоном своєї мови. Норми мовленнєвої поведінки у суспільстві співвіднесені із загальними соціальними нормами в такий спосіб, як співвідноситься мовленнєвої культура з культурою суспільства [24, с. 212].

Мовленнєвий етикет – це система національно-специфічних, стереотипних, стійких формул спілкування, прийнятих суспільством для встановлення контакту між співрозмовниками, його підтримки та переривання (в обраній тональності). Мовленнєва етика – це правила належної мовленнєвої поведінки, заснованої на нормах моралі, національно-культурних традиціях. Кожне суспільство має власні етичні норми, які відносяться до різних моментів спілкування. Етичні норми (мовленнєвий етикет) стосуються, перш за все:

- звернень на «ти» та «ви»,
- вибору звернень типу «громадянин», «пан»;
- вибору повного чи скороченого імені (Коля, Микола, Микола Петрович);
- вибору способів привітання та прощання (привіт, привіт, салют, до побачення, всього доброго тощо) [34, с. 232].

Загальні правила мовленнєвого спілкування:

- дотримання умов успішного мовленнєвого спілкування. Йдеться про доброзичливість щодо адресата, демонстрацію зацікавленості у розмові та щирість висловлювання думки, співчутливу увагу тощо;

- дотримання спеціальних етикетних мовленнєвих формул. До них відносяться привітання та звернення, завданням яких є визначення тону спілкування та виконання контакту («Доброго ранку», «Вітаю»). Використання таких мовленнєвих формул дозволяє продемонструвати добрі почуття до співрозмовника, виявити увагу до нього. Також слід використовувати етикетні формули та фрази «з нагоди», наприклад, етикетні формули привітань та запрошень, прохання у проханні та ін. [29, с. 25].

Якщо висловлюється прохання, то бажано представити свої інтереси в непрямому висловлюванні, що дозволить дещо пом'якшити зацікавленість і надати партнеру можливість вибору дії у відповідь («Не міг би ти допомогти сьогодні Насті навести в класі порядок?», «Вибачте, у мене зараз урок, не могли б Ви почекати на його закінчення, тоді я зможу більше приділити увагу нашій розмові?»).

Нині розроблено методики, створені задля вдосконалення мовленнєвої майстерності педагога. Основна їх частина на початковому етапі занять розрахована на тренування голосового апарату, що включає роботу над мелодикою мовлення, дикцією, інтонацією, грамотною постановкою фразового та логічного наголосу та ін. Техніці мовлення належить важливе значення у професійній діяльності вчителя, але безліч якостей мовлення не піддається «заготівлі про запас». Вони з'являються у конкретній педагогічній ситуації, у процесі імпровізованої творчості того, хто говорить. Це відноситься переважно до емоційного мовленнєвого забарвлення, що тягне за собою необхідність роботи з технікою мовлення. Шукати потрібну мовленнєву партитуру – це складний, але дуже захоплюючий захід, який має на увазі діяльність над голосовим апаратом та вдосконалення жестів та міміки педагога (рис. 1.1).

ЗЛАМАНА ГІЛКА	
<p>Зламав Івасик гілку ясеневу І кинув геть, коли награвся нею. Веселий, він побіг собі додому. Вона ж лежить на гнилиці рудому. </p> <p>В самотині зітхає гілка тяжко: Уже на ній не сяде більше пташка. Вже вітерець її не захитає, «Хитати ще?» - її не запитає. </p>	<p><i>Розповідь</i></p> <p><i>Стурбовано, з жалем</i></p>
<p>В її прожилках не бродити соку, Не гріти мрію, ніжну і високу! Івась у ліжку спить спокійно, тихо. Невже не знає він, що скоїв лихо? </p>	<p><i>З відчаєм</i></p> <p><i>Зневажливо</i></p>
ПЕРШИЙ СНІГ	
<p>Ще вчора сонечко так гріло, Чабан з отарою бродив. Озиме пишно зеленіло, І лист у лузі гомонів. </p> <p>Сьогодні ж степ увесь неначе Заслав сріблястий оксамит, І вітер жал сливо плаче, І сонце лже не той мов світ. </p>	<p><i>З теплотою</i></p> <p><i>Сумно</i></p>

**Рисунок 1.1. Приклади розписаних партитур віршів
(За Б. Буяльським [5])**

Складання партитури виразного читання (подальше усвідомлення тексту на основі емоційно-образного аналізу в поєднанні із розбором мовних і композиційних засобів):

1. Визначають головну думку (різкі зміни в природі).

2. Знаходження логічного центру для тексту в цілому – ще вчора, сьогодні ж (двома горизонтальними), а також слів, що їх пояснюють, – гріло, зеленіло, гомонів, сріблястим оксамитом, жалісливо плаче, не той мов світ (однією горизонтальною).

3. Ставлять паузи – в кінці речення, на синтагмах та розділових знаках (позначаємо – |, | |).

4. Відтворюють мелодику читання залежно від місця логічного наголосу: ↗ — підвищення голосу, ↘ — пониження голосу, ↗↘ — підвищення і зниження.

5. З'ясовують інтонацію читання відповідно до змісту і структури вірша:

I частина – відчуваються теплі нотки, бо все ще в русі, в дії («сонечко так гріло»).

II частина – змінюється настрій поета — трохи сумно, бо зовсім затихла природа.

Наводимо партитуру (розбивку) читання тексту.

Складання партитури (розбивки) тексту для виразного читання:

1. Головна думка вірша.

2. Логічний центр – (двома горизонтальними позначаємо); слова (однією горизонтальною).

3. Паузи (граматичні та синтагматичні).

4. Додаткові наголоси в логічних ланках, позначених паузами (_ , _ _).

5. Інтонація: _____ [35, с. 112].

У роботі педагога слід приділяти увагу етикетному діалогу, представленому у формі діалогічної єдності, що складається переважно з репліки-стимулу («пароллю») та репліки-реакції («відкликання»).

Використання етикетних діалогів є актуальним для професійної діяльності вчителя, для них властиво типове розмаїття:

- спонукальні мовленнєві акти (прохання, рада, пропозиція, команда, наказ, вимога);
- діалоги соціального контактування (вибачення, подяка, привітання);
- у відповідь (реактивні) мовленнєві акти: згода, незгода, відмова, дозвіл.

Успішна побудова роботи педагога загалом щодо виховання підростаючого покоління визначається грамотністю використання вчителем можливостей етикетного діалогу та урахуванням особливостей партнера зі спілкування.

Необхідно стежити за своїм мовленням та пам'ятати, що мовлення – це відображення вашої особистості як педагога, який несе культуру живого слова, а саме:

- відмова від вживання ненормованої лексики. Йдеться про жаргонні слова, сленг, арготизми. В основі будь-яких жаргонних, цинічних виразів та лайки лежить слабкість (Д. Ліхачьов). «Плюючі слова» є демонстрацією зневаги людини до травмуючих явищ їхнього життя, відображенням їхнього занепокоєння, мук і хвилювань. Така людина відчуває свою слабкість, незахищеність. У сильної, здорової та врівноваженої людини не буде бажання голосно говорити, лаятися та вживати жаргонні слова, адже він упевнений, що його слово і так вагоме.
- відсутність повтору мовленнєвих помилок;
- стеження за грамотністю своєї промови: з правильною постановкою наголосів, відповідним слововживанням тощо;
- відмова від «слів-паразитів», у тому числі «так означає», «ну», «ніби», «загалом», «типу того» та ін.;

- стеження за темпом мовлення, адже ступінь засвоєння знань багато в чому залежить від нього;
- акцентування уваги на інтонуванні;
- слід пам'ятати, що із правильною розстановкою інтонаційних акцентів поліпшується якість сприйняття даних, рівень інтенсивності їх запам'ятовування і підвищується психологічний мікроклімат у класі [45; 47].

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної й лінгводидактичної літератури та систематизація понятійно-категоріального апарату дослідження щодо мовленнєвої культури дає нам можливість сформулювати сутність і зміст педагогічного експерименту та розробити програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових початкової школи в освітньому процесі закладу вищої освіти, про що йдеться в підрозділі 1.2.

1.2. Теоретичне обґрунтування програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових початкової школи в освітньому процесі закладу вищої освіти

У психолого-педагогічних дослідженнях моделювання будь якого процесу відноситься до типу емпірико-теоретичних загальнонаукових методів.

За визначенням науковців (А. Вербицького, Є. Бережної, Б. Гнеденка, О. Горстка, А. Калити, О. Клименко, Л. Кудрявцева, І. Леонович, Р. Мак-Лоуна, Л. Фрідмана, В. Штоффа та ін.), його сутність полягає у вивченні явища або об'єкта та експериментальної програми, яка відбиває суттєві, з точки зору мети дослідження, риси, якості, відносини або зв'язки оригіналу.

Отже, моделювання будь-якого процесу в сучасній науці розглядається як метод дослідження об'єктів, процесів тощо шляхом побудови програми, яка є доступною для аналізу та висновків.

Уміння ж моделювати різноманітні вислови в усній і писемній формі – основна проблема сучасної мовленнєвої творчості і сучасного мовленнєвознавства, проблема створення вільних висловів і текстів.

Основна мета експериментальної програми полягає у формуванні культури мовлення, розвитку основних навичок узагальнення і систематизації раніше вивчених знань, які допоможуть майбутнім учителям початкової школи осмислити їх мовленнєву практику, щоб на цьому ґрунті підвищити мовленнєву культуру, вміння спілкуватися (створювати власні (усні або письмові) висловлювання, що виражають усвідомлену, аргументовану позицію в питаннях естетики мовлення, мовленнєвого смаку, життєтворчості, а також створення вільних і в той же час доречних, успішних висловів і текстів, що гармонізують освітню діяльність як у закладі вищої освіти, так і в подальшій професійній діяльності.

Мета досягається в ході реалізації наступних **завдань**:

- формування вмінь, пов'язаних з умовно-мовленнєвою діяльністю, здійснюваною на основі попередньої підготовки (мовленнєва компетенція);
- формування вмінь самостійно використовувати мовлення з метою організації і виконання навчальних завдань, спілкування, задоволення пізнавальних потреб (комунікативна компетенція);
- формування соціально активної особистості;
- формування вміння знайти аргументи для доказу власного твердження;
- формування натренованого текстонаслідувального механізму, спонтанного писемного мовлення;
- формування навичок правильного і доречного використання мовленнєвих засобів у різних ситуаціях спілкування;
- формування діалогічного мислення;
- розвиток, удосконалення творчих здібностей;
- розвиток умінь творчо мислити, уявляти, фантазувати і одночасно чітко, в образній, нетривіальній формі виражати свої думки;

- розвиток діалогічного і монологічного мовлення;
- розвиток здатності мовленнєвого самовдосконалення учнів;
- залучення учнів до мистецтва слова, розвиток у них художнього мислення й естетичних почуттів, мовленнєвої культури, формування морально-естетичних орієнтацій;
- вдосконалення рівня культури полеміки, культури висловлювання;
- підвищення якості мовленнєвих умінь і навичок, які формуються в процесі роботи над культурою усного і писемного мовлення;
- навчання вмінню самостійно застосовувати отримані знання в новій ситуації;
- виховання толерантної особистості;
- виховання мовленнєвої особистості, людини Культури [58; 60; 61].

Експериментальна програма визначає зміст роботи з розвитку кожного виду мовленнєвої діяльності: слухання, говоріння, читання і письма; у ній перераховані уміння, які необхідно формувати протягом навчання; указані характеристики текстів, використані в процесі роботи.

У формуванні і розвитку мовленнєвих навичок важливе місце посідає говоріння, яке спрямоване на формування та розвиток навичок діалогічного і монологічного мовлення.

У результаті експериментального навчання здобувач вищої освіти повинен уміти:

- користуватися етичними засобами мовлення;
- виділяти в тексті тему, мікротему, ідею, основну думку, писати твори різних жанрів;
- вдосконалювати написане (редагувати);
- володіти навичками стилістичної правки тексту;
- користуватися засобами виразності усного мовлення (тон вислову, логічний наголос, паузи, темп мовлення тощо);
- висловлювати свої думки точно, правильно, дотримуючись літературних норм;

- опанувати систему правил мовленнєвої поведінки, прийнятих у суспільстві;
- наводити різні способи аргументації власних думок, робити висновки; вести будь-який діалог етично-коректно;
- бути готовим до спонтанного нормативного усного і писемного мовлення у процесі спілкування і передачі чи здобуття інформації.

Рекомендації щодо роботи з програмою

Експериментальна програма розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів є організаційно-методичним додатком до спецкурсу за вибором «Бізнес-комунікація та корпоративна ідентичність сучасного педагога» (Додаток Б) освітньо-професійної програми 013 Початкова освіта бакалаврського рівня.

Експериментальна програма передбачає формування комунікативної компетенції:

- усний діалог (ставлення запитань співбесідникові; конструювання відповіді на питання);
- діалог в писемному мовленні (самопрезентація у формі резюме);
- полілог (колективна дискусія);
- монолог (твори в усній та писемній формі)

і мовленнєвої компетенції:

- письмо (орфографічна і пунктуаційна грамотність);
- мовлення (орфоепічні норми);
- читання (виразність, емоційність, чіткість).

Вся робота спрямована на продумування усних монологічних висловлювань, участь у діалогах, опанування уміннями адекватно передавати зміст прочитаного або прослуханого тексту у письмовій стислій формі і створення власних письмових текстів на актуальні теми [48; 49; 50].

Тому текст, з одного боку, повинен стати стимулом-реакцією для обговорення різних педагогічних проблем, з іншого боку, повинен надати

необхідний фактичний і мовленнєвий матеріал для створення власного мовленнєвого висловлювання [37; 46; 52].

Вивчення граматики на текстовій основі дозволяє розглянути не лише будову і значення, але і вживання мовленнєвих одиниць, що сприяє свідомому ставленню до системи мови, його норм і категорій, правил вибору необхідних мовленнєвих засобів, дозволяє найефективніше проводити роботу над всіма видами мовленнєвої діяльності [42; 43; 44, с. 34].

Основні організаційні форми проведення занять:

- семінари-практикуми,
- інтерактивні лекції, лабораторні заняття (дослідницько-експериментальні),
- творчі мовленнєві практикуми,
- редакторсько-аналітичні практикуми,
- ділові ігри (засідання редакторської колегії, іспит для редактора тощо).

Провідними методами роботи, передбачувані програмою, є:

- класифікація мовленнєвих і граматичних помилок з точки зору їх джерел і способів усунення;
- комплексний комунікативно-словоцентричний аналіз тексту (Додаток А3),
- авторедагування і редагування текстів, продукування текстів за аналогією з використанням чек-листа, що має певне стилістичне навантаження, продукування текстів творчого характеру (Додаток А4),
- конкурс риторів, аналіз текстів публічних виступів (Додаток А1, А2).

Спостереження за процесами професійного спілкування майбутніх вчителів початкових класів нами було виявлено та обґрунтовано педагогічні умови ефективності розвитку мовленнєвої культури вчителів початкових класів (табл. 1.2)

Таблиця 1.2

Педагогічні умови, що забезпечують розвиток культури мовлення майбутнього вчителя початкової школи

Етапи	Педагогічні умови
Орієнтування	спрямованість змісту навчальних дисциплін психолого-педагогічного та філологічного циклів на формування мотиваційно-ціннісного ставлення до мовленнєвої культури в контексті професійної комунікації
Планування	використання різних форм і методів підготовки, що формують систему знань про педагогічне спілкування, комунікативну діяльність, професійно-мовленнєву культуру, що забезпечують володіння комунікативною технікою
Реалізація	націленість змісту педагогічної практики на формування та розвиток мовленнєвої культури
Контроль	здійснення поетапного контролю професійно-мовленнєвої культури у студентів в ході освітнього процесу (поточний та підсумковий контроль)

Дамо коротке обґрунтування сформульованих вище умов.

Перша умова передбачає формування мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до професійно-мовленнєвої культури. Під час бесіди щодо важливості мовленнєвої культури в професійній підготовці майбутніх учителів-початківців та в подальшій освітній діяльності вчителя початкових класів, майже всі як один респонденти підкреслюють її значну ролі.

Однак таке розуміння ґрунтується скоріше на інтуїтивних уявленнях студентів, а не серйозному, глибокому усвідомленні питання. На наш погляд, викладачам слід приділяти більше уваги на мовленнєву складову всіх

навчальних дисциплін ОПІ 013 Початкова освіта бакалаврського рівня без виключення.

Не слід забувати і про професійно-мовленнєве самовиховання. І нарешті, наголосимо на значущості забезпечення високого рівня мовленнєвої культури викладацького колективу. Мовлення викладача має відповідати мовленнєвому ідеалу, який існує в даному суспільстві зараз. Принаймні педагоги вищої школи повинні до цього прагнути, інакше все вищеназване втрачає сенс і логіку.

Використання різних форм і методів підготовки, що формують систему знань про педагогічне спілкування, комунікативну діяльність, професійно-мовленнєву культуру, що забезпечують володіння комунікативною технікою. Необхідно переглянути зміст теоретичної і, головне, практичної підготовки студентів – майбутніх вчителів початкових класів, щоб досягти більш високих результатів у формуванні мовленнєвої культури.

Особливо актуальним є питання адекватності змісту, організаційних форм та методів формування професійно-мовленнєвої культури реальним вимогам педагогічної діяльності.

Націленість змісту педагогічної практики формування професійно-мовленнєвої культури. Практика є найважливішою ланкою освітнього процесу, до того ж саме на різноманітних практиках відбувається відпрацювання теоретичних знань, формування умінь і навичок, у тому числі і комунікативних. Ми вважаємо, що керівникам практик, методистам слід приділяти більшу увагу саме комунікативному аспекту змісту практик.

Четверта умова зводиться до здійснення поетапного формування професійно-мовленнєвої культури у студентів під час освітнього процесу. Йдеться про включення студентів з першого курсу до процесу діяльності та спілкування, що забезпечує засвоєння професійно-мовленнєвих норм, цінностей, зразків мовленнєвої поведінки. Причому необхідно досягти безперервності та цілісності цього процесу.

У зв'язку з цим необхідно відзначити найважливішу роль здійснення педагогічного керівництва у професійно-мовленнєвому становленні особистості

майбутнього вчителя початкових класів, а також здійснення комплексного підходу до формування професійно-мовленнєвої культури майбутніх вчителів початкових класів, що передбачає безпосередню участь у ньому викладачів різних дисциплін.

Отже, процес формування та розвитку мовленнєвої культури вчителя початкових класів у експериментальній програмі дослідження передбачає два етапи. Перший етап – теоретична підготовка. Основним завданням тут виступає формування системи знань про спілкування, педагогічне спілкування, комунікативну діяльність, професійно-мовленнєву культуру, що може бути досягнуто шляхом введення окремих тем у традиційні курси, розробки спеціальних курсів. Другий етап – практична підготовка, основне завдання якої – розвиток та закріплення умінь та навичок професійно-мовленнєвої культури під час спеціально організованої професійно-педагогічної практики, а також на практичних заняттях з предметів психолого-педагогічного та філологічного циклів.

Розроблена експериментальна програма розвитку мовленнєвої культури майбутнього вчителя початкової дозволяють говорити про можливу оптимізацію цього процесу, зокрема щодо відбору ефективних педагогічних умов її реалізації, про що піде мовлення у другому розділі.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ПОЧАТКІВЦІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЕТАПІВ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

2.1. Діагностика педагогічних умов успішного розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів-початківців

З метою перевірки гіпотези дослідження проведено педагогічний експеримент, у якому брали участь здобувачі вищої освіти Запорізького національного університету. Педагогічним дослідженням було охоплено 210 студентів, що навчаються за освітньо-професійною програмою «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Експериментальну групу (ЕГ) склали 110 особи, контрольну групу (КГ) – 100 осіб. Реалізація програми розвитку індивідуального стилю професійного мовлення сучасного фахівця початкової освіти у педагогічній діяльності здійснювалася на I-IV курсах у процесі вивчення дисциплін («Риторична компетентність сучасного педагога», «Українська мова професійного спрямування», «Вступ до педагогічної професії», «Технології навчання мовно-літературної галузі», «Педагогіка», «Бізнес-комунікація та корпоративна ідентичність сучасного педагога», «Основи педагогічної майстерності», «Дитяча література з методикою літературного читання» тощо).

На констатувальному етапі здійснювався аналіз лінгводидактичної, психолого-педагогічної літератури, документації, що допомогло ознайомитися зі станом педагогічної підготовки студентів у закладах вищої освіти, уточнити й систематизувати їх структуру. Це дозволило виділити пріоритетність розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів;

сформувати предмет, об'єкт, завдання та гіпотезу дослідження; виявити й окреслити конкретні педагогічні умови розвитку культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у педагогічній діяльності.

Разом з тим проводився аналіз і зіставлення можливостей різних навчальних дисциплін у процесі розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів, вивчення ставлення студентів до досліджуваної проблеми.

Одночасно було визначено й підготовлено структуру та зміст проведення експериментальної роботи; критерії, показники й методи діагностики педагогічних умов успішного розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкової школи (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1

Критерії, показники й методи діагностики педагогічних умов успішного розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкової школи

Критерії	Показники	Методи
Мотиваційний	характер мотиву досягнення успіху та ставлення до процесу розвитку мовленнєвої культури	аналіз документації, анкетування, бесіди, інтерв'ю, усне й письмове опитування
Інформаційний	повнота й оперативність знань щодо сутності культури мовлення	спостереження, проблемні запитання
Процесуально-діяльнісний	виявлення педагогічних умов процесу розвитку мовленнєвої культури педагога-початківця	спостереження, контрольні роботи, діагностичні роботи, комунікативні тренінги
Особистісно-рефлексивний	уміння здійснювати мовленнєвий та риторичний аналіз та самоаналіз	аналіз публічних виступів, оформлення портфоліо

У ході формувального етапу експерименту здійснювалась експериментальна перевірка етапів реалізації експериментальної програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкової школи в педагогічній діяльності (мотиваційно-підготовчий, змістовно-організаційний, оцінно-корекційний).

Мотиваційно-підготовчий етап передбачав динамічний розвиток мотиву досягнення успіху в процесі комунікативно-словоцентричної діяльності, формування позитивного ставлення до процесу розвитку мовленнєвої культури майбутнього педагога-початківця.

Змістовно-організаційний етап спрямований на засвоєння студентами систематизованих основних мовленнєвих знань і умінь, підготовку майбутніх учителів до «розуміння» сутності культури мовлення та педагогічних умов реалізації експериментальної програми.

Оцінно-корекційний етап забезпечує готовність майбутніх учителів до мовленнєвого самоаналізу, самокорекції та саморозвитку в контексті формування професійних якостей студентів.

На контрольному етапі було виявлено динаміку показників діагностики педагогічних умов успішного розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкової школи у педагогічній діяльності. Узагальнення результатів експерименту (перевірку гіпотези дослідження) було здійснено методами математичної статистики.

Розглядаючи педагогічну діагностику як складову дидактичного процесу, яка допомагає отримати систематичну, повну, оперативну й об'єктивну інформацію про навчальний процес і його результативність, на початку експерименту за допомогою аналізу документації щодо підготовки фахівців закладів вищої освіти (стандартів, програм) й анкетування студентів (анкета «Про мовленнєву культуру фахівця») ми провели аналіз професійної підготовки студентів ЗВО.

Результати аналізу й анкетування показали, що 71,2% студентів перших курсів свідомо обрали свою майбутню професію. Але 59,3% не можуть чітко

визначити цілі майбутньої професійної діяльності, що вказує на низький рівень мотиву досягнення успіху в професійній діяльності. 42,6% студентів на запитання «*Чи задоволені ви своєю мовленнєвою культурою?*» 51,5% відповіли «так», 48,5% – «ні». Результати відповіді на останнє запитання наведені в таблиці 2.1.2.

Таблиця 2.1.2

Які якості продукують мовленнєву культуру майбутнього викладача початкової школи?

№	Судження студентів	вибір студентів, %
1	комунікативна мобільність	46,2
2	критичне мислення	30,5
3	здатність до мовленнєвого самоаналізу	28,5
4	мовленнєва відповідальність	15,7
5	інформаційна культура	48,9
6	рішучість	52,8
7	тактовність	50,5
8	здатність до мовленнєвого самовираження	76,5
9	порядність	46,1
10	дивергентність (здібність мати декілька підходів до рішення однієї проблеми)	12,7
11	комунікативність	77,4

Отже, серед першочергових якостей щодо розвитку мовленнєвої культури студенти називають такі: комунікативність – 77,4%, здатність до мовленнєвого самовираження – 76,5%, рішучість – 52,8%. Майже половина опитаних надають важливого значення тактовності, рішучості, комунікативній мобільності та розвитку інформаційної культури. На жаль, дуже мало студентів орієнтується на розвиток критичного мислення (30,5%); здатність до професійного зростання (28,5%); дивергентність – здібність мати декілька підходів до рішення однієї проблеми (12,7%). Основна причина цього – нейтральне ставлення як до продукування мовленнєвої культури, так і до майбутньої професії.

Відповідно до аналізу документації й анкетування, для виявлення існуючого рівня мовленнєвої культури було використано діагностичний комплекс оцінювання показників кожного її компонента з визначеними критеріями, показників і рівнів.

Зазначимо, що провідним мотивом процесу розвитку мовленнєвої культури є мотив досягнення успіху в професійній комунікації майбутнього викладача початкової школи, тобто прагнення досягати успіху, майстерності в мовленнєвій діяльності, отримувати вагомні результати, для чого необхідно наполегливо працювати над досягненням поставленої комунікативної мети, захоплюватися своєю роботою та професійним спілкуванням, намагається працювати краще. Отже, наявність мотиву досягнення успіху ми визначали за допомогою анкети «Мотивація комунікативного успіху з урахуванням культури мовлення». Результати анкетування наведено в таблиці 2.1.3.

Таблиця 2.1.3

Рівні сформованості мотиву досягнення успіху в професійній комунікації з урахуванням мовленнєвої культури, (%)

Групи		Рівні мотиву досягнення	Стійкий	Нестійкий	Відсутній
1.	ЕГ		13	25,4	61,6
2.	КГ		13,6	24,4	62,0

Якісний аналіз отриманих експериментальних даних дає підстави для висновків, що в студентів перших курсів недостатній рівень культури мовлення.

Унаслідок цього стає необхідним організація такого освітнього процесу у вищій школі, який допоміг би сформувати в студентів високий загальний показник мовленнєвої культури, що передбачено введенням риторичних практикумів різної складності та жанрової специфіки.

Саме тому важливе значення ми приділяли методиці їх оцінювання, під час якого для кожного учасника ми використовували експертні оціночні листи, де записували бали за чітке визначення позиції комуніканта: формування сутнісного зауваження, наведення аргументів і фактів, наведення уточнюючих запитань, виявлення протиріч у промові опонента, дотримання правил риторичних практикумів тощо (табл. 2.1.4).

Таблиця 2.1.4

Самооцінка студентами тверджень стосовно риторичних практикумів, (%)

Твердження Риторичних практикумів	Цілком згодний	Згодний	Важко відповіс ти	Не згодний	Цілком не
формують навички відкритого спілкування та співробітництва	-	2,3	81,2	16,5	-
формують навички ораторської майстерності	40,1	7,4	42,3	9,6	0,6
формують навички самостійності й відповідальності в спілкуванні	5,6	17,8	7,4	20,9	48,3
формують навички роботи в команді	13,9	71,0	4,9	9,3	0,9
розвивають критичне мислення	11,7	73,2	5,1	4,9	5,1
формують навички мовленнєвого контролю	29,3	5,7	6,7	50,0	8,3
розвивають організаторські навички, навички лідера	23,4	4,7	9,5	27,1	10,5
виховують мистецтвом спору	31,0	8,0	13,2	41,3	11,5
формують навички ділового спілкування	72,0	2,8	16,0	9,8	--
формують незалежну точку зору	61,0	1,4	14,2	65,4	11,2
формують уміння вести переговори	45,5	4,3	11,7	30,6	7,9
навчають володіти своїми емоціями	56,7	2,9	10,6	51,9	18,3
навчають сперечатися з будь-якого питання	12,4	7,5	21,3	38,6	20,2
удосконалюють природні задатки	3,3	5,3	19,7	54,3	17,4
навчають бути гнучкими	6,8	9,2	18,4	34,4	--

Отже, аналіз даних анкети та риторичних практикумів дав змогу отримати такі дані щодо рівнів сформованості вмінь ефективно розвивати мовленнєву культуру та обирати оптимальні педагогічні умови цього процесу (табл. 2.1.5).

Таблиця 2.1.5

Досягнуті рівні сформованості умінь, (%)

Рівні групи	КГ	ЕГ
уміння ефективно розвивати мовленнєву культуру		
початковий	28,4	28,1
достатній	34,8	34,8
високий	36,8	37,1
уміння вибрати оптимальні педагогічні умови процесу розвитку		
початковий	28,4	28,7
достатній	34,4	35,0
високий	36,9	36,6

Таким чином, перед проведенням формувального етапу експерименту ми визначили, що більшість студентів (67,2%) мають початковий рівень сформованості готовності майбутніх учителів-початківців до розвитку їх мовленнєвої культури, що дало підстави про проведення формувального етапу педагогічного експерименту, спрямованого на формування зазначеної готовності та педагогічних умов досліджуваного процесу.

2.2. Реалізація програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкової школи

Завданням формувального етапу педагогічного експерименту була перевірка ефективності програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів у межах навчальної дисципліни «Бізнес-комунікація та корпоративна ідентичність сучасного педагога» (Додаток Б).

Формувальний етап експеримент проходив у три етапи: мотиваційно-підготовчий, змістовно-організаційний, оцінно-корекційний. Згідно з метою дослідження були конкретизовані цілі, завдання, зміст кожного етапу.

Перший, мотиваційно-підготовчий етап передбачав розвиток мотиву досягнення успіху в професійній комунікації, формування позитивного ставлення до процесу розвитку культури мовлення. Другий, змістовно-організаційний етап сприяв засвоєнню студентами системи мовленнєвих знань і умінь, необхідних для розвитку мовленнєвої культури. Третій, оцінно-корекційний етап забезпечував урахування мовленнєвих навичок та особистісних якостей респондентів і сприяв більш повній їх самореалізації.

Розроблена експериментальна програма включала взаємопов'язані складові: *педагогічні цілі*, на які орієнтується вчитель у своїй мовленнєвій діяльності; *зміст навчання* (добір і структурування науково-методичного матеріалу), який спрямований на розкриття мовленнєвої особистості майбутнього вчителя, формування його готовності до розвитку його культури мовлення у педагогічній діяльності; *вибір форм, методів і засобів організації процесу підготовки студентів* – майбутніх учителів початкових класів, до професійної комунікації в контексті досліджуваної проблеми; *розробку навчально-методичного комплексу* для викладачів і студентів.

Наведемо фрагмент реалізація програми розвитку мовленнєвої культури майбутнього педагога початкової школи (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Реалізація програми розвитку мовленнєвої культури майбутнього педагога початкової школи (фрагмент)

Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання
1	2	3
Теоретичне завдання: тестування	Питання для підготовки: основні поняття та принципи бізнес-комунікації; розуміння ролі корпоративної ідентичності в освітньому процесі; основні джерела інформації та комунікаційні стратегії; бізнес-комунікація та брендинг в освітній сфері; засоби масової комунікації та їх роль в освіті; розробка стратегій використання ЗМК у педагогічній діяльності; основні жанри бізнес-комунікації	За кожен правильну відповідь студент отримує 1 бал
Практичне завдання: Аналіз тексту: наукова публікація з проблем змістового	Вимоги до виконання та оформлення: Зробити аналіз тексту наукової публікації з	3 бали отримує студент, який у повному обсязі виконав всі практичні завдання, виявив творчий підхід до їх

Продовження таблиці 2.2.1

1	2	3
модулю за багатовимірною дидактичною технологією Штейнберга	проблем змістового модулю за багатовимірною дидактичною технологією Штейнберга з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)	виконання; самостійно розробив структурно-логічну схему (далі: СЛС) засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю: представив на схемі всі основні питання та поняття теми; правильно виявив
Аналіз тексту з проблем змістового модулю: технологія комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту (за А. Курінною)	Зробити аналіз тексту з проблем змістового модулю за технологією комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту (за А. Курінною) з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)	логічні зв'язки між елементами схеми; додержувався принципів ергодизайну СЛС 2 бали отримує студент, який виконав практичні завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; самостійно розробив структурно-логічну
Підготовка тексту публічного виступу з проблем змістового модулю за технологією чек-листа (Додатки А 1-4)	Підготувати текст публічного виступу з проблем змістового модулю за технологією чек-листа з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)	схему засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю, але представив на схемі не всі питання та поняття теми; частково виявив логічні зв'язки між елементами схеми

Продовження таблиці 2.2.1

1	2	3
		<p>1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без творчого підходу; під час розробки СЛС не повною мірою використав теоретичний матеріал з проблем змістового модулю без урахування специфіки складання СЛС.</p> <p>0 балів отримує студент, який не виконав практичні завдання. У таких випадках студенту надається можливість повторного виконання та презентації завдання, але не пізніше наступного поточного контрольного заходу</p>
Теоретичне завдання: тестування	Питання для підготовки: професійно-педагогічна діяльність; професійно-педагогічна культура і корпоративна культура викладача вищої школи; корпоративні цінності і ціннісні орієнтації у	за кожен правильну відповідь 1 бал

Продовження таблиці 2.2.1

1	2	3
	системі професійно-педагогічної діяльності викладача; корпоративна ідентичність викладача вищої школи; методологічні підходи у формуванні корпоративної культури майбутніх викладачів сучасної школи	
Практичне завдання: Аналіз тексту: наукова публікація з проблем змістового модулю за багатовимірною дидактичною технологією Штейнберга	Вимоги до виконання та оформлення: Зробити аналіз тексту наукової публікації з проблем змістового модулю за багатовимірною дидактичною технологією Штейнберга з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)	3 бали отримує студент, який у повному обсязі виконав всі практичні завдання, виявив творчий підхід до їх виконання; самостійно розробив структурно-логічну схему (далі: СЛС) засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю: представив на схемі всі основні питання та поняття теми; правильно виявив
Аналіз тексту з проблем змістового модулю: технологія комплексного комунікативно-	Зробити аналіз тексту з проблем змістового модулю за технологією комплексного комунікативно-словоцентричного аналіза	логічні зв'язки між елементами схеми; додержувався принципів ергодизайну СЛС 2 бали отримує студент, який виконав практичні завдання

словоцентричного аналіза тексту (за А. Курінною)	тексту (за А. Курінною) з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)	не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; самостійно розробив структурно-логічну
Підготовка тексту публічного виступу з проблем змістового модулю за технологією чек-листа (Додатки А1-4)	Підготувати текст публічного виступу з проблем змістового модулю за технологією чек-листа з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)	схему засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю, але представив на схемі не всі питання та поняття теми; частково виявив логічні зв'язки між елементами схеми 1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без творчого підходу; під час розробки СЛС не повною мірою використав теоретичний матеріал з проблем змістового модулю без урахування специфіки складання СЛС. 0 балів отримує студент, який не виконав практичні завдання. У таких випадках студенту надається можливість повторного виконання та презентації завдання

Продовження таблиці 2.2.1

<p>Теоретичне завдання: тестування</p>	<p>Питання для підготовки: поняття та сутність корпоративної культури; структура та рівні корпоративної культури; функції та джерела корпоративної культури; прояви корпоративної культури в різних сферах бізнесу; корпоративний дух; принципи та помилки формування корпоративного духу; організаційні обряди, ритуали, корпоративна свідомість, «корпоративна релігія»; роль лідера у формуванні команди; лідерство і трансляція цінностей в організації; лідерство в команді та етапи її розвитку; стратегія формування керівником управлінської команди; основні складові, що безпосередньо впливають на ефективність командоутворення;</p>	<p>за кожен правильну відповідь 1 бал</p>
--	--	---

Продовження таблиці 2.2.1

	<p>властивості ораторської промови; підготовка до публічного виступу; мотивація професійного мовлення; класифікація цільових настанов промови; оцінка аудиторії; вербальна й візуальна адаптація</p>	
<p>Практичне завдання: Публічний виступ з теми «Моя професія – мій мегаресурс»</p>	<p>Вимоги до виконання та оформлення: Підготовка тексту публічного виступу на 2 хвилини за технологією чек-листа з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)</p>	<p>3 бали отримує студент, який у повному обсязі виконав всі практичні завдання, виявив творчий підхід до їх виконання; самостійно розробив структурно-логічну схему (далі: СЛС) засвоєння теоретичного матеріалу з</p>
<p>Контрольний перегляд текстів публічних виступів, аналіз чи самоаналіз виступу за схемою</p>	<p>Підготовка колоди карток «Учитель початкових класів» Зробити риторичний аналіз тексту найкращих публічних виступів із проблем змістового модулю за схемою оцінки ораторського виступу з</p>	<p>проблем змістового модулю: представив на схемі всі основні питання та поняття теми; правильно виявив логічні зв'язки між елементами схеми; додержувався принципів ергодизайну СЛС</p> <p>2 бали отримує студент, який</p>

	<p>урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)</p>	<p>виконав практичні завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово</p>
<p>Укладання анотацій до власних публічних виступів та риторичних практик опонентів (за вибором) (Додатки А1-4)</p>	<p>Зробити лінгвориторичний аналіз тексту найкращих риторичних практик із проблем змістового модулю за технологією комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту (за А. Курінною) з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)</p>	<p>правильно; самостійно розробив структурно-логічну схему засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю, але представив на схемі не всі питання та поняття теми; частково виявив логічні зв'язки між елементами схеми</p> <p>1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без творчого підходу; під час розробки СЛС не повною мірою використав теоретичний матеріал з проблем змістового модулю без урахування специфіки складання СЛС.</p> <p>0 балів отримує студент, який не виконав практичні завдання. У таких випадках студенту надається можливість повторного виконання та презентації</p>

		завдання, але не пізніше наступного поточного контрольного заходу
Теоретичне завдання: тестування	Питання для підготовки: професійно-педагогічна діяльність; професійно-педагогічна культура і корпоративна культура викладача вищої школи; корпоративні цінності і ціннісні орієнтації у системі професійно-педагогічної діяльності викладача; корпоративна ідентичність викладача вищої школи; методологічні підходи у формуванні корпоративної культури майбутніх викладачів сучасної школи	за кожну правильну відповідь 1 бал
Практичне завдання: Публічний виступ із проблем змістового модулю	Вимоги до виконання та оформлення: Підготовка тексту публічного виступу на 2 хвилини за технологією чек-листа з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)	3 бали отримує студент, який у повному обсязі виконав всі практичні завдання, виявив творчий підхід до їх виконання; самостійно розробив структурно-логічну схему (далі: СЛС) засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю:
Риторичний аналіз	Зробити риторичний	проблем змістового модулю:

найкращих публічних виступів	аналіз тексту найкращих публічних виступів із проблем змістового модулю за схемою оцінки ораторського виступу з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)	представив на схемі всі основні питання та поняття теми; правильно виявив логічні зв'язки між елементами схеми; додержувався принципів ергодизайну СЛС 2 бали отримує студент, який
Укладання анотацій до власних публічних виступів та риторичних практик опонентів (за вибором)	Зробити лінгвориторичний аналіз тексту найкращих риторичних практик із проблем змістового модулю за технологією комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту (за А. Курінною) з урахуванням методичних рекомендацій (дивись табл. 1.1)	виконав практичні завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; самостійно розробив структурно-логічну схему засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю, але представив на схемі не всі питання та поняття теми. 1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без творчого підходу; під час розробки СЛС не повною мірою використав теоретичний матеріал з проблем змістового модулю 0 балів отримує студент, який

Завершення таблиці 2.2.1

		не виконав практичні завдання. У таких випадках студенту надається можливість повторного виконання та презентації завдання, але не пізніше наступного поточного контрольного заходу
--	--	---

На основі оцінювання результатів навчальної діяльності студентів ми зробили висновок про необхідність запровадження до освітнього процесу спецкурсу «Бізнес-комунікація та корпоративна ідентичність сучасного педагога». Спецкурс «Бізнес-комунікація та корпоративна ідентичність сучасного педагога» є інтегруючим ядром, а його регуляторним механізмом – міжпредметні та внутрішньо-предметні зв'язки з відповідними навчальними дисциплінами. Методологічною базою спецкурсу був блок навчальних дисциплін, а саме «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Сучасні інформаційні технології», спецкурс «Технологія розвитку критичного мислення».

Спецкурс «Бізнес-комунікація та корпоративна ідентичність сучасного педагога» розроблено за модульно-рейтинговою технологією.

Програма навчальної дисципліни

*Змістовий модуль 1. Місце бізнес-комунікації у прийнятті управлінських рішень**Тема 1. Теоретико-методологічні засади бізнес-комунікації та корпоративної ідентичності*

Ознайомлення з основними поняттями та принципами бізнес-комунікації. Розуміння ролі корпоративної ідентичності в освітньому процесі. Основні

джерела інформації та комунікаційні стратегії. Бізнес-комунікація та брендинг в освітній сфері. Вивчення основ брендингу та його впливу на імідж педагога.

Засоби масової комунікації та їх роль в освіті. Дослідження впливу ЗМК на бізнес-комунікацію та корпоративну ідентичність. Розробка стратегій використання ЗМК у педагогічній діяльності.

Тема 2. Жанрова специфіка бізнес-комунікації

Ділова нарада. Види ділових нарад. Бар'єри та перешкоди ділової наради. Правила підготовки до наради. Головні помилки формування порядку денного. Головні помилки часу та місця проведення наради. Помилки проведення наради. Правила проведення наради. Правила проведення дискусії під час наради.

Соціальна природа феномену переговорів. Характерні риси переговорного процесу. Принципи ведення переговорів. Призначення та функції переговорів. Види переговорів. Умови ефективного ведення переговорів. Стадії ведення переговорів. Підготовка до переговорів. Власне переговорний процес. Завершення переговорів та аналіз їх результатів.

Стратегічні підходи до ведення переговорів. Стилі та тактичні прийоми проведення переговорів. Методи аргументації та переконання співрозмовників. Аргументація у дискусії. Основні тактики аргументаційної стратегії. Класифікація методів аргументації. Основні правила культури та етики при переговорному процесі. Психологічні типи співрозмовників. Мистецтво ставити питання. Види питань. Відповіді на питання та заперечення.

Змістовий модуль 2. Етичні аспекти бізнес-комунікацій

Тема 3. Професійна етика як міждисциплінарна галузь гуманітарного знання

Аксіологічні засади професійного дискурсу. Професійний стандарт. Професійний дискурс, його предметні компоненти, етичні зрізи. Професійний кодекс. Деонтологічні основи педагогічної діяльності. Професійні деформації та стереотипи: шляхи подолання. Етика ділового спілкування: особливості, процедури, норми. Комунікативні порушення. Професійний мовний код. Етика

науки. Науковий стиль. Професійна етика в сучасній освіті. Академічна доброчесність. Знання та інформація в контексті інформаційної етики: проблеми і перспективи.

Поняття корпоративної етики. Види корпоративного ділового спілкування. Етичні норми корпоративного спілкування. Діловий етикет. Етикет, його основні принципи та засади. Світський та діловий етикет. Найпоширеніші помилки в сфері ділового етикету. Вітання та рекомендування. Етичні правила поведінки в мовленні.

Тема 4. Етика та культура вербальної бізнес-комунікації

Визначення і сутність вербального спілкування. Види мовлення та основні вимоги до мовлення. Чинники мови: прагматичний, лінгвістичний, соціолінгвістичний, культурологічний. Критерії культури мовлення: комунікативна доцільність; логічність викладу; правильність, ясність, доступність викладу; чистота мовлення; виразність мовлення; різноманітність засобів вираження; естетичність, нормативність. Офіційно-діловий стиль – мова ділових паперів.

Особливості міжособистісного спілкування. Моделі, стратегії і тактики спілкування. Форми ділового спілкування. Бар'єри у спілкуванні. Фактори, що впливають на ефективність комунікації. Становлення діалогічних тенденцій у діловому спілкуванні. Культура слухання та говоріння. Види слухання: нереклексивне та рефлексивне. Мовленнєвий етикет спілкування та гендерлект. Етикетні особливості бізнес-комунікації. Мовленнєвий етикет українського народу.

Тема 5. Культура невербальної бізнес-комунікації

Невербальна комунікація. Порівняння вербальної і невербальної комунікації. Функції та класифікація несловесних засобів комунікації. Значення візуального засобу спілкування для досягнення взаєморозуміння. Характерні риси кінетичних видів спілкування. Такесика. Паралінгвістичні та екстралінгвістичні засоби спілкування. Проксеміка та діловий етикет. Міжнаціональні відмінності в міміці та жестах. Простір фізичний і простір

комунікативний. Проблема просторових потреб людини у концепції Е. Холла. Організація простору і часу комунікаційного процесу. Метамова. Використання стратегій нейролінгвістичного програмування в діловому спілкуванні.

Змістовий модуль 3. Корпоративна культура

Тема 6. Корпоративна культура: сутність феномену та методологія дослідження

Поняття та сутність корпоративної культури. Структура та рівні корпоративної культури. Функції та джерела корпоративної культури. Прояви корпоративної культури в різних сферах бізнесу.

Корпоративний дух. Принципи та помилки формування корпоративного духу. Організаційні обряди, ритуали корпоративна свідомість, «корпоративна релігія». Епос: герої і легенди. Звичаї: ритуали, включаючи свята і знаменні дати. Фольклор: жаргон, жарти тощо. Корпоративні свята та розваги. Етика поведінки під час корпоративних свят.

Тема 7. Лідерство в командній роботі

Роль лідера у формуванні команди. Лідерство і трансляція цінностей в організації. Лідерство в команді та етапи її розвитку. Стратегія формування керівником управлінської команди. Моделі формування команд. Індивідуальний стиль формування управлінської команди. Основні складові, що безпосередньо впливають на ефективність командоутворення.

Тема 8. Ораторське мистецтво лідера

Види та структура ораторської промови. Функціонально-значимі типи мовлення. Властивості ораторської промови. Підготовка до публічного виступу: задум; аргументація; дедуктивна та індуктивна демонстрація. Особливості мовної комунікації: позиція слухача, три типи прийому й передачі інформації. Принципи й методи інформування. Текст як послідовність знаків. Словники. Body language (мова людського тіла). Цільові настанови промови. Провокаційна промова. Категорії змусити й переконати як реалізація «волі до влади». Мотивація професійного мовлення. Класифікація цільових

настанов промови. Оцінка аудиторії. Вербальна й візуальна адаптація. Подолання оратором нервозності.

Змістовий модуль 4. Професійна ідентичність викладача як одна із складових корпоративної культури університету

Тема 9. Корпоративна ідентичність викладача вищої школи

Професійно-педагогічна діяльність, професійно-педагогічна культура і корпоративна культура викладача вищої школи. Корпоративні цінності і ціннісні орієнтації у системі професійно-педагогічної діяльності викладача. Корпоративна ідентичність викладача вищої школи. Викладач і його лояльність до вищого навчального закладу

Тема 10. Сучасний педагог і культура корпоративних взаємовідносин

Методологічні підходи у формуванні корпоративної культури майбутніх викладачів вищої школи: аксіологічний підхід; культурологічний підхід; полісуб'єктний підхід; особистісний підхід; діяльнісний підхід; компетентнісний підхід; синергетичний підхід; системний підхід. Моделювання культури корпоративних взаємовідносин майбутнього викладача сучасної вищої школи.

Особливої уваги заслуговують риторичні практикуми з формування мовленнєвої культури щодо дидактичної комунікативної дії педагога.

Мета: сприяти оптимізації взаємодії суб'єктів освітнього процесу на основі оволодіння культурою дидактичного комунікативного впливу та вміннями щодо його реалізації в освітньому процесі.

Завдання:

- закріплювати уявлення про дидактичний комунікативний вплив педагога на практиці;
- формувати комунікативні вміння щодо реалізації відповідних мовленнєвих дій;
- стимулювати пізнавальний та особистісний інтерес до оволодіння комунікативною культурою, професійні установки та позиції оптимального комунікативного впливу;

- розвивати професійно важливі якості, пов'язані з педагогічним спілкуванням та взаємодією суб'єктів (емпатія, рефлексія, установка на співпрацю, готовність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії).

2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи

З метою перевірки ефективності програми розвитку мовленнєвої культури вчителя початкових класів у педагогічній діяльності та етапів її реалізації проводився контрольний етап експерименту, а саме:

– якісне й кількісне вимірювання критеріїв сформованості компонентів готовності майбутніх учителів до розвитку культури мовлення у педагогічній діяльності та виявлення динаміки змін, що відбулися внаслідок експериментально-дослідної роботи;

– аналіз отриманих результатів і виявлення можливих причин недостатнього розвитку досліджуваної готовності;

– формулювання загальних висновків із реалізації розробленої проблеми.

Розглянемо отримані дані й проаналізуємо їх. Вимірювання здійснено за тими ж критеріями й показниками, що й на констатувальному етапі, з використанням тих самих методів дослідження (анкетування, тестування, спостереження, бесіда, контрольні роботи, опитування, дебати тощо).

Мотиваційний критерій оцінювався за показниками – мотив досягнення успіху в професійній комунікації з урахуванням розвитку культури мовлення і педагогічних умов реалізації цього процесу; *інформаційний* критерій за показником – якість засвоєння мовленнєвих знань щодо сутності процесу розвитку культури мовлення; *процесуально-діяльнісний* критерій за показниками – вміння усвідомлювати педагогічну мовленнєво-мисленнєву ситуацію, ефективно організовувати комунікативну діяльність щодо вирішення проблеми, вибирати оптимальні педагогічні умови професійного спілкування; *особистісно-рефлексивний* критерій за показниками – вміння здійснювати

комунікативний самоаналіз.

Аналіз результатів експериментальної частини проводився з урахуванням результатів констатувального етапу. Після проведення формувального етапу експерименту здійснювалась діагностика змін за таким самим алгоритмом, що було використано в констатувальному етапі дослідження. Для порівняння емпіричних властивостей було проведено узагальнення результатів за кожним критерієм і перевірено статистичну вірогідність результатів дослідження за допомогою критерію χ^2 .

З імовірністю 0,95 підтверджено, що є істотна позитивна відмінність у рівнях критеріїв готовності майбутніх учителів до прийняття рішень у педагогічній діяльності в учасників експериментальної та контрольної групи (2.3.1).

Таблиця 2.3.1

**Рівні сформованості мотиву досягнення успіху в професійній комунікації
з урахуванням мовленнєвої культури, (%)**

Групи	Рівні мотиву досягнення	Стійкий	Нестійкий	Відсутній
	ЕГ	41,3	21,6	37,1
	КГ	18,1	21,4	60,5
χ^2 експер. (ЕГ і КГ)		23,7		

Отримані дані підтверджують достовірність нульової гіпотези про те, що характеристики контрольної та експериментальної груп після експерименту відрізняються між собою й спричинені впливом експериментального фактора.

Результати, отримані після упровадження програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів у педагогічній діяльності, показали суттєві зміни емпіричних даних для експериментальних груп при формуванні процесуально-діяльнісного критерію зазначеної готовності (вмінь усвідомлювати педагогічну мовленнєво-мисленнєву ситуацію, ефективно організовувати комунікативну діяльність щодо вирішення проблеми та вибирати оптимальні педагогічні умови розвитку культури мовлення).

Досягнуті рівні сформованості вмінь усвідомлювати важливість культури мовлення у професійній комунікації майбутніх учителів початкової школи після експерименту наведено в таблиці 2.3.2.

Таблиця 2.3.2

Рівні сформованості умінь усвідомлювати важливість культури мовлення у професійній комунікації після експерименту, (%)

Групи		високий	достатній	початковий
Рівні				
1.	ЕГ	31,2	49,3	19,5
2.	КГ	16,3	53,3	30,4
χ^2 експер. (ЕГ та КГ)		11,1		

У ході дослідження також встановлено зміни емпіричних даних для експериментальної групи при формуванні вмінь ефективно організовувати мовленнєву діяльність щодо вирішення проблеми та вибирати оптимальні педагогічні умови її рішення. Отже, достовірність відмінностей характеристик ЕГ і КГ після проведення експерименту з формування рефлексивного критерію досліджуваної готовності складають 95% (табл. 2.3.3).

Таблиця 2.3.3

Досягнуті рівні сформованості умінь, (%)

Рівні групи	КГ	ЕГ
уміння ефективно організовувати мовленнєву діяльність щодо розвитку культури мовлення		
початковий	22,9	10,5
достатній	36,8	32,3
високий	40,3	57,2
χ^2 експер	13,2	
уміння вибирати оптимальні педагогічні умови процесу розвитку культури мовлення		
початковий	27,4	14,9
достатній	32,8	33,5
високий	39,8	51,6
χ^2 експер	9,2	

На основі порівняння χ^2 експер. з χ^2 кр. було зроблено такі висновки: оскільки початкові показники стану сформованості досліджуваної готовності до розвитку мовленнєвої культури до проведення експерименту в контрольній та експериментальній групах збігаються, а кінцеві (після закінчення експерименту) відрізняються, можна зробити висновок, що зміни були спричинені саме використанням запропонованої експериментальної програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів у педагогічній діяльності відповідно до етапів та умов її реалізації.

Краще сформовані знання в ЕГ виявились у результаті того, що застосовувався розроблений навчально-методичного комплекс з формування зазначеної готовності (+17% – повнота знань; +20,1% – оперативність знань). В ЕГ досягнуто високого рівня сформованості вмінь усвідомлювати педагогічну мовленнєво-мисленнєву ситуацію (+16%), умінь ефективно організувати комунікативну діяльність щодо вирішення проблеми (+20,1%) та умінь вибрати оптимальні педагогічні умови розвитку мовленнєвої культури (+15%), що значно більше, ніж у контрольній групі (відповідно +1,2%, +3,5% та +2,9%). Підсумковий зріз також засвідчив значні зміни в сформованості високого рівня умінь здійснювати комунікативний самоаналіз (+27,8%) в експериментальній групі.

У контрольних групах не відбулося значних змін у рівнях сформованості компонентів досліджуваної готовності, хоча помітні деякі незначні позитивні зміни (динаміка високого рівня: +4,5% – характер мотиву досягнення успіху; +5,3% – характер ставлення до процесу розвитку мовленнєвої культури; +4,8% – якість знань щодо сутності процесу розвитку культури мовлення; +1,2% – рівень сформованості вмінь усвідомлювати мовленнєво-мисленнєвої ситуацію, +3,5% – рівень сформованості вмінь ефективно організувати комунікативну діяльність щодо вирішення проблеми; +2,9% – рівень сформованості вмінь вибрати оптимальні педагогічні умови процесу розвитку культури мовлення; +2,1% – рівень сформованості вмінь здійснювати комунікативний самоаналіз.

Проведений аналіз доводить, що позитивна динаміка всіх визначених критеріїв в експериментальних групах досягнута завдяки впровадженню експериментальної програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів у педагогічній діяльності та забезпеченню педагогічних умов її реалізації.

Згідно з отриманими даними у КГ відбулося незначне збільшення частки здобувачів вищої освіти з високим і початковим рівнями та зниження з достатнім. В експериментальних групах значно збільшилась кількість студентів з високим і достатнім рівнем досліджуваної готовності до розвитку мовленнєвої культури та суттєво зменшилася з початковим.

Результати обчислень підтвердили висновок про те, що різниця в експериментальних даних у контрольній та експериментальній групах зумовлена експериментальним фактором і дає право стверджувати про ефективність розробленої програми розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів у педагогічній діяльності, етапів та педагогічних умов її успішної реалізації.

ВИСНОВКИ

1. У кваліфікаційній роботі теоретично узагальнено проблему педагогічних умов розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів у педагогічній діяльності, що виявляється в теоретичному обґрунтуванні програми та етапи її успішної реалізації (мотиваційно-підготовчий, змістовно-організаційний, оцінно-корекційний).

Отже, *проаналізовано* теоретико-методологічні засади мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів і *визначено*, що доцільно розглядати мовленнєву культуру людини з точки зору її цілеспрямованого формування і розвитку як володіння певним набором узагальнених мовленнєвих навичок, що забезпечують створення ефективних усних та письмових текстів без порушення ортологічних, комунікативно-практичних та етичних норм.

З'ясовано зміст і концепти понятійних конструкцій, що становлять категоріальний апарат дослідження: «культура», «мовленнєва культура», «комунікація», «спілкування», «комунікативна культура», «вчитель початкових класів-оратор», «концептуальна модель».

Під час педагогічного експерименту *доведено*, що через універсальну природу узагальнених мовленнєвих навичок, які забезпечують мовленнєву культуру людини, при визначенні змісту роботи на етапі професійної підготовки необхідна їх конкретизація. Доцільно здійснювати її на основі визначення відповідних соціальних ролей здобувачів вищої освіти/вчителів початкових класів та остаточних цілей вищої педагогічної освіти, що передбачає формування не лише професійної, але й загальної культурної компетентності майбутніх учителів-початківців.

У процесі дослідження *встановлено*: процес розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкової школи в освітній діяльності закладу вищої освіти буде ефективним за умови:

- реалізації існуючих міждисциплінарних відносин предметів філологічного та психолого-педагогічного спрямування, які в контексті лінгвориторичних теорій і практик продуктивно розвивають основні компоненти мовленнєвої культури;
- забезпечення наявності зразкового мовленнєвого середовища та рівномірних вимог мовлення протягом усього періоду навчання;
- формування мовленнєвої культури з опорою на теоретичне розумінні законів мови та мовлення;
- поєднання у навчанні принципів комунікативно-діяльнісного, особистісно орієнтованого та індивідуального підходів.

Аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи дозволяє стверджувати, що *розроблена й теоретично обґрунтована* в ході експериментальної роботи концептуальна програма процесу розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкової школи *визнана* доцільною та ефективною з урахуванням запропонованих педагогічних умов.

Це знайшло відбиток у позитивній динаміці всіх визначених критеріїв і підтверджено методами математичної статистики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова В. Мовленнєва культура сучасної молоді. *Дидактика та методика*. Проблеми підготовки сучасного вчителя № 8 (Ч. 2), 2013. С. 7–11.
2. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / за заг. ред. О. Сербінської : навч. посібн. 3-тє вид., доп. і переробл. Львів : Априорі, 2019. 304 с.
3. Бех І. Особистісні цінності. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 625 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
5. Буяльський Б.А. Поезія усного слова: Азбука виразного читання: кн. для вчителя. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Рад. шк., 199. 256 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
7. Волкова Н. П., Полтораки В. А. Компетентність у здійсненні професійної комунікації майбутнього соціального педагога. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія Педагогіка і Психологія. Педагогічні науки*. 2014. № 2 (8). С. 31–36.
8. Голуб Н.Б. Риторика у вищій школі : монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 400 с.
9. Гнезділова К.М. Корпоративна культура викладача вищої школи : навч.-метод. посібник / К.М. Гнезділова Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2013. 124 с.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
11. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). Харків : Основа, 1998. 300 с.

12. Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті. Київ : Шк. світ, 2007. 120 с.
13. Ден Роум. Говори та показуй. Мистецтво створювати надзвичайні презентації. Київ : Віват, 2017. 272 с.
14. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
15. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 24.08.2023).
16. Ковальова І.О. Педагогічна іміджологія : сутність, етимологія, шляхи креативного використання у сучасному вищому навчальному закладі / І.О. Ковальова. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. Вип. 6 : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. С. 213–226.
17. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивної технології: автореф. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Черкаси, 2011. 40 с.
18. Концепція нової української школи. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 12.08.2023).
19. Культура мови: від теорії до практики : монографія / Л. Струганець, О. Бобесюк, О. Веремчук та ін. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2015. 216 с.
20. Курінна А.Ф., Меньяло В.І. Розвиток риторичного потенціалу здобувачів вищої освіти: лінгвосинергетичний вимір. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. Т. 1. № 80. С. 210–217.
21. Курінна А.Ф., Сиваш С.В., Трипольська Н.В. Розвиток професійної компетентності майбутнього педагога: риторичний аспект. *Modern Movement of Science: Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Internet*

Conference, October 19-20, 2023. Дніпро: FOP Marenichenko V.V., 2023. С. 331–333.

22. Курінна А. Ф., Мороко Л.В. Лінгвосинергетичний аспект сучасної мовної освіти (до проблеми розвитку мовленєвотворчої особистості). *Школа особистісного зростання: від творчого розвитку до особистісної реалізації. Авторська модель Ольги Солдатенко: науково-методичний посібник / Автор-упорядник О.В. Солдатенко / за загальною редакцією Кириленко С. В., Кіян О. І. Київ-Запоріжжя-Чернівці : «Букрек». 2020. С. 95–99.*

23. Курінна А.Ф. Новий вимір педагогічної взаємодії з батьківською спільнотою. Тренінгова студія «Експромт». *Школа особистісного зростання: від творчого розвитку до особистісної реалізації. Авторська модель Ольги Солдатенко: науково-методичний посібник / Автор-упорядник О. В. Солдатенко; за фаховою редакцією С. В. Кириленко, О. І. Кіян, І. Н. Євтушенко. Київ – Запоріжжя – Чернівці : «Букрек», 2020. С. 99–105, іл. (Серія «Авторська школа в Україні»).*

24. Курінна А.Ф., Меньяло В.І. Розвиток риторичного потенціалу здобувачів вищої освіти: лінгвосинергетичний вимір. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2022. Т. 1. № 80. С. 210–217.*

25. Курінна А.Ф. Бізнес-комунікація та корпоративна ідентичність сучасного педагога_ПО. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2023. URL : https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1088489/mod_resource/content/1/%D0%A0%D0%9F%D0%94%D0%9E%D0%B7%20%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D1%8E%D0%91%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81-%D0%9A.pdf (дата звернення: 21.09.2023).

26. Курінна А.Ф. Розвиток риторичної компетентності майбутніх вихователів в умовах освітніх змін: лінгвосинергетичний аспект. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. . 2020. № 1(34). С. 77–83.*

27. Матвієнко О. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічної взаємодії у навчально-виховному середовищі школи першого ступеня : автореф. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 34 с.

28. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ : Знання, 1989. 48 с.

29. Мороз-Рекотова Л. В. Вихователь XXI сторіччя: формування професійно-комунікативної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2022. 256 с.

30. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Плеяди, 2014. 100 с.

31. Ницета В.А. Концептуальні параметри дослідно-експериментального навчання української мови в основній школі: риторичний аспект. *Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі: збірник наукових праць (за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 23 квітня 2015 р.)* / За ред. проф. К.Я. Климової. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 58–70.

32. Нова українська школа – це школа для життя у XXI столітті інтерв'ю з міністром освіти і науки України. Громадське телебачення. URL: <https://hromadske.ua> (дата звернення: 01.09.2023).

33. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Плеяди, 2017. 206 с.

34. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за заг. ред. І. А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.

35. Пентиліук М.І. Культура мови і стилістики : пробний підруч. для гімназій гуман.профілю / Пентиліук М.І. Київ : Вежа, 1994. 240 с.

36. Пентилюк М. І. Роль тексту у формуванні риторичних умінь і навичок учнів. *Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі: збірник наукових праць (за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 23 квітня 2015 р.)* / За ред. проф. К. Я. Климової. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 8–19.

37. Полякова І. В. Розвиток креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2015. 267 с.

38. Прищак М.Д. Ділове спілкування : навчальний посібник / М.Д. Прищак, О.Б. Залюбівська, О.М. Слободянюк. Вінниця : ВНТУ, 2015. 128 с.

39. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення : 28.09.2017. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.08.2023).

40. Про освіту : Закон України від 05.09.2017.2020 № 2145-VIII. Дата оновлення 24.06.2020 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення 25.08.2023).

41. Пасинок В.Г. Основи культури мовлення : навч. посіб. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. 228 с.

42. Прудченко І. Індивідуальний сенс педагогічної освіти. *Вища освіта України*. 2013. № 1. С. 17–22.

43. Романовський О.Г., Шаполова В.В., Квасник О.В., Гура Т.В. Психологія тимблдингу: навчальний посібник / Романовський О.Г., Шаполова В.В., Квасник О.В., Гура Т.В. ; за заг. ред. Романовського О.Г., Калашникової С.В. Харків : «Друкарня Мадрид», 2017. 92 с.

44. Савчин М. В. Здатності особистості : монографія. Київ : Академвидав, 2016. 288 с.

45. Сагач Г.М. Риторика: навч. посібник для студентів серед, і вищ. навч. закладів. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 568 с.

46. Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 382 с.
47. Сербенська О. Голос і звуки рідної мови : монографія. Львів : Априорі, 2020. 280 с.
48. Серета І.В. Педагогічна деонтологія, риторика та культура мовлення : навчально-методичний посібник / І.В. Серета. Миколаїв : Іліон, 2020. 184 с.
49. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.
50. Сисоєва С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: монографія. Київ: Едельвейс, 2014. 404 с.
51. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 «Освіта / Педагогіка», спеціальність 013 «Початкова освіта». Київ, 2021. 22 с.
52. Сущенко Л. О. Педагогічні інновації: від стратегії до реалізації. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля». Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2015. № 2 (10). С. 302–307.*
53. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1976-1977. 201 с.
54. Троцько А. В. Педагогічне спілкування: учитель-учень (історичний аспект) : навч. посіб. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2005. 208 с.
55. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 1999. 443 с.
56. Хоружа Л. Морально-етичні принципи та норми наукової діяльності викладача вищої школи. *Вища школа. 2015. № 6. С. 9–19.*
57. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник. Київ : Либідь, 2003. 560 с.
58. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Key competences for lifelong learning. Publications Office. 2019, URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/569540>. (дата звернення: 22.06.2023).

59. Ippolitova N. Sterhova N. Analysis of the notion “pedagogical conditions” : essence and classification. *General and Professional Education*. 2012, NR 1. P. 8–14.
60. Koicheva T.I., Kniazheva I.A. Tekhnolohiia vykorystannia dydaktychnykh bahatovymirnykh instrumentiv u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh vykladachiv. *Science and Education*, 2017, Issue 12. P. 190–194.
61. Kurinna A., Iliichuk L., Mamicheva O., Nesterenko T., Romanova I., & Pinchuk Y. Formation of Rhetorical Competence in University Applicants as a Necessary Factor for Successful Professional Activity. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. № 14(4). C. 230–242.
62. Nesprava M., Zarishniak I., Koropetska O., Kurinna A., Syvash S., Sushchenko L. Formation of Communicative Competencies of Applicants for Higher Education in the Context of Distance Learning. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2023. № 15(1). C. 247–260.
63. Tkachenko T., Prokopchuk V., Kurinna A., Strikhar O., Bilozerska S. Artistry as a Factor of the Professionalism of the Future Teacher. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. T. 14. № 4 Sup.1. C. 112–127.

ДОДАТКИ

Додаток А Дидактичний матеріал для комунікативного тренінгу

Додаток А.1 Схема оцінки ораторського виступу

№ _____ Дата _____

Лист оцінки лекції

1) **Лектор:** а) ПІП _____, б) освіта _____
вчений ступінь _____

в) місце роботи, посада _____

2) **Лекція:**

а) тема _____

б) тривалість _____

в) кількість слухачів, склад _____

г) місце проведення _____

3) **Критерії оцінки лекції:**

а) науковий рівень (ерудиція, аналіз, врахування нового) _____

б) ідейна направленість (партійність, критика ворожих поглядів, тези та под.) _____

в) зв'язок із життям (врахування практичних завдань держави, колективу, врахування нових напрямків та под.) _____

г) інформованість на рівні: 1) фактів, 2) зв'язків, підходів, висновків, аспектів естетики) _____

д) побудова лекції (логіка плану, частин, послідовність. Вступ та Висновки)

е) аргументованість (логіка доведень, адекватність прикладів теорії; при відповідях на запитання) _____

ж) контакт із аудиторією (врахування психології, реакції) _____

з) володіння матеріалом (ступінь незв'язності текстом, володіння картою, дошкою, таблицями та под.) _____

і) культура мови (правильність, багатство, емоційність, використання ораторських прийомів та под.) _____

к) техніка мови (дикція, інтонація, темпо-ритм) _____

Всього за всю лекцію: _____

1) **Найбільш вдале в лекції** _____

2) **Суттєві упущення** _____

3) **Побажання** _____

4) Відомості про рецензента: а) професія _____

б) стаття _____, в) вік _____

г) освіта, вчений ступінь _____

д) сам рецензент лекції читає (так, ні) з 19 __ року за тематикою: _____

Примітка: а) оцінюючи лекцію, Ви ставите оцінку за кожен із критеріїв і за всю лекцію в цілому, б) припускаючи, що лекція заслуговує на оцінку, наприклад „4+“ або „4-“, поставте її; вагаючись у оцінюванні, поставте „0“, в) намагайтеся висловити продуману, об'єктивну думку: Ваші оцінки допоможуть нам у роботі.

Додаток А.2

Схема оцінки ораторського виступу

(приклад виконання завдання)

№ 2

Дата **14.11.2022**

Лист оцінки лекції

1) **Лектор:** а) ППП Король Олена, б) освіта: Вища, логопед-дефектолог
вчений ступінь: Керівник методичних об'єднань вчителів логопедів м. Вінниця.
в) місце роботи, посада: Дитячий центр «ЛогоКлуб»

2) **Лекція:**

а) тема: 5 секретів логопеда від Олени Король.

б) тривалість: 7 хвилин 30 сек.

в) кількість слухачів, склад: 1.

г) місце проведення: Онлайн

3) **Критерії оцінки лекції:**

а) науковий: дізналася нового, аналіз.

б) ідейна направленість: секрети логопеда у роботі з дітьми.

в) зв'язок із життям: нові напрями.

г) інформованість на рівні: фактів, зв'язків, підходів и т.д.

д) побудова лекції: логіка плану, вступ та висновки.

е) аргументованість: розповідь секретів.

ж) контакт із аудиторією (врахування психології, реакції): немає

з) володіння матеріалом (ступінь незв'язності текстом, володіння картою, дошкою, таблицями та под.): володіє вільно матеріалом.

і) культура мови: правильність, багатство, емоційність, використання ораторських прийомів та под.

к) техніка мови дикція, інтонація, темпо-ритм

Всього за всю лекцію: **5 балів**

1) **Найбільш вдале в лекції:** доступність інформації від лектора.

2) **Суттєві упущення:** швидкий темпо-ритм.

3) **Побажання:** бажаю, щоб таких інформативних відео від Олени Король було більше.

4) **Відомості про рецензента:** а) професія: логопед

б) стать: жіноча, в) вік 20

г) освіта, вчений ступінь: вища освіта (бакалавр)

д) сам рецензент лекції читає (так, ні) з 19 __ року за тематикою: _____

Примітка: а) оцінюючи лекцію, я ставлю оцінку за кожен із критеріїв і за всю лекцію в цілому 5 балів.

б) припускаючи, що лекція заслуговує на оцінку, наприклад „4+“ або „4-“, поставте її; вагаючись у оцінюванні, поставте „0“,

в) вважаю, що лекція заслуговує на 5 балів, мені все сподобалося, дізналася багато нової інформації про роботу логопеда. Було дуже інформативно.

Додаток А.3

Комплексний комунікативно-словоцентричний аналіз тексту

(приклад виконання завдання)

(Виступ С. Джобса перед випускниками Стенфордського університету, 2005 рік)

Лексематичний рівень спілкування (в центрі аналізу тексту – слово як двостороння одиниця в сукупності його значень та форм у спілкуванні):

- місце і час спілкування; їх вплив на перебіг інтеракції (*спілкування та взаємодії з іншими людьми*): ритуальні, типові словоформи привітання, прощання, вибачення, вітання тощо;

Стенфордський університет 2005 рік. Виступ перед випускниками для їхньої подальшої мотивації у професійній діяльності. На початку промови Стів Джобс подякував за надання можливості виступити перед аудиторією. «Для мене честь бути з вами сьогодні ...» - так розпочав свою промову.

- вербальна та невербальна характеристика каналів комунікації (*вокальний: звуковий, слуховий; візуальний: зоровий; тактильний: дотиком; нюховий; смаковий*);

Наявні вербальні (активна мова) і невербальні (жестикуляція, міміка обличчя під час жартівливих моментів) засоби комунікації, що підсилюються звуковою апаратурою (мікрофон)

- комунікативний шум і його вплив на спілкування (*фізичний: шум мотора автомобіля, вентилятора, тиха вимова адресанта; психічний шум: ставлення до адресанта або адресата; неухважність слухача, заглибленість у свої думки; інтелектуальна обмеженість; семантичний: спілкування різними мовами; використання спеціальної термінології*);

Виступ відбувався на вулиці, але ніякого фізичного шуму не відбувалося. Вимова оратора була гучною. Наявність психічного шуму (реакція аудиторії на певні аспекти)

- зворотний зв'язок і засоби його підтримування.

Студенти уважно слухали Стіва Джобса, підтримували оплесками.

Лексико-семантичний рівень спілкування (аналіз лексико-семантичних варіантів слова в контексті комунікативно-словоцентричних стратегій та тактик):

- виявлення комунікативно-сугестивної (*психоемоційної*) мети кожного з учасників спілкування. Чи змінюється впродовж інтеракції (*взаємодії*) мета спілкування? Якщо так, то в чому причина?

Психоемоційна мета – викликати мотивацію не покладати рук під час скрутних життєвих ситуацій та надихнути на бажання думати про своє майбутнє. Впродовж інтеракції спілкування мало три різних теми, які об'єднувало цілісність життєвого шляху людини.

- аналіз комунікативно-словоцентричної ініціативи учасників спілкування персонажів (вербальна сугестія (*психоемоційний вплив*) ініціативи: радість, відчай,

піднесення, бадьорість, похмурість, наполегливість, страх, розсудливість, байдужість тощо);

Оратор намагається чинити психоемоційний вплив на свідомість студентів. Він зачіпає моральну тему, яка повинна пробудити в аудиторії якості лідерства та наполегливості у своїй праці. Стів Джобс виступає впевнено, розсудливо.

- аналіз комунікативно-словоцентричних стратегій (комунікативно-словоцентричною стратегією вважається умисно здійснюваний комплекс мовленнєвих дій щодо планування своєї словоцентричної взаємодії зі співрозмовником для реалізації конкретної комунікативно-сугестивної (психоемоційної) мети. Практичним інструментом такої реалізації слугує комунікативно-словоцентрична тактика): власне комунікативні: послідовність комунікативних дій / змістовні: змістовне планування мети з урахуванням мовного матеріалу; кооперативні: діалоги та полілоги / некооперативні: суперечки, претензії, погрози, конфлікти;

Для реалізації психоемоційної мети, оратор дотримується певної стратегії. Добре підготовлений текст, який має чітку структуру, та містить особистий приклад з життя психологічно діє на випускників та змушує їх глобально замислитися над даною темою.

- оцінка учасниками комунікативно-словоцентричної стратегії один одного словами різної конотації (додаткове, супровідне значення) (наприклад: слова мінорні чи мажорні: прекрасні, світлі, ніжні, радісні, піднесені, бадьорі, яскраві, сильні, стрімкі, повільні, тихі, суворі, сумні, темні, важкі, тужливі, похмурі, страхотливі, лихі, сердиті, люті тощо);

Спостерігачі уважно слухають, дехто обмінюється думками між собою.

- виявлення тактик комунікативної поведінки учасників спілкування. Типи тактик. Зміна тактик (якщо це спостерігається): тактики продукування оцінного (позитивного чи негативного) значення, що використовуються адресантом як суб'єктом оцінювання;

Тактика оратора - здійснення мотиваційного впливу заради мотивації

- тактики реагування на оцінке (позитивне чи негативне) значення, використовувані адресантом як об'єктом оцінювання;

Тактика реагування аудиторії – спокійна, виражають емоції посмішкою та сміхом.

- лексико-семантичні варіанти слів для характеристик соціальних та комунікативних ролей, що реалізуються персонажами у фрагменті, який аналізується. Чи змінюються комунікативні ролі учасників спілкування? (Соціальні ролі визначаються професією, видом діяльності, статтю віком; комунікативні ролі формуються із сукупності дій, мовленнєвих вчинків, міміки, фраз, зовнішності, одягу тощо – порадник, красень, супермен, бунтівник, діловий, знаменитість, жертва, «сіра людина» тощо);

Під час виступу Стів Джобс залишався оратором, але змінював комунікативну роль. Спочатку він був дитиною, яку хотіли всиновити, потім став засновником компанії, далі жертвою у діловій сфері, на межі смерті, і на останок – порадник. Студенти весь цей час не змінювали свою комунікативну роль – вони були слухачами.

- виявлення прихованих ролей (комунікативних позицій) учасників спілкування (із застосуванням трансактного аналізу Е. Берна): *позиція дитини* – передбачає ведення спілкування за принципом «хочу/не хочу» за допомогою слів; *позиція батька* - передбачає ведення спілкування за принципом «роби так-то і так-то» за допомогою слів; *позиція дорослого* – зорієнтоване на норми логіки, здоровий глузд, врахування реальної ситуації, бажання бути у всьому рівним з іншими за допомогою слів;

Стів Джобс виступає з позиції дорослого. Він намагається орієнтуватися на норми логіки, врахування життєвої ситуації, намагається надати студентам урок життя, яким пройшов сам.

- характеристика типів спілкування персонажів: відкрите / закрите; ініціативне / примусове; офіційне / неофіційне; етикетне / розкуте; конфліктне / кооперативне;

Спілкування є одностороннім, без зворотнього зв'язку, відкрите, розкуте, неофіційне.

- аналіз складових комунікативно-словоцентричного кодексу кожного учасника спілкування («позитивні» та «негативні» слова). Засоби мовного етикету.

- Оратор використовує позитивні слова для підбадьорення та мотивації. Також використовує негативні слова, які дають змогу описати труднощі його життєвого шляху

Мовленнєвий рівень спілкування (використання слів в тому чи іншому лексико-семантичному варіанті у складі речення чи тексту):

- мовленнєві жанри, яким віддається перевага учасниками спілкування, (бесіда, розмова, суперечка, розповідь, історія, лист, записка, щоденник тощо) їх лексико-семантична організація (ключові слова, словосполучення, речення);

Стів Джобс віддає перевагу таким мовленнєвим жанрам як розповідь, автобіографія. Ключові слова: моя біологічна мати, всиновили, коледж, поліграфія, Apple. Ключові речення: Я любив свою роботу – і це було єдине, що допомагало мені продовжувати справу. Залишайтеся спраглими, залишайтеся безрозсудними.

- найчастотніші типи мовленнєвих актів (*репрезентативи* або *асертиви* зобов'язують мовця нести відповідальність за істинність слів чи висловлювань; *директиви* змушують адресата зробити щось; *комісиви* зобов'язують мовця виконати певні дії у майбутньому або дотримуватися певної лінії поведінки; *експресиви* виражають психологічний стан, характеризують міру відвертості мовця; *декларативи* встановлюють відповідність між пропозиційним змістом слів-символів, висловлювань і реальністю) та їх лексико-граматичне втілення (наприклад, *репрезентативи* або *асертиви*: дієслова – хвалитися, скаржитися; *директиви*: опорні дієслова – запитувати, наказувати, командувати, просити, молити, радити, запрошувати; *комісиви*: мати намір, ставитися прихильно; *експресиви*: вітати, просити вибачення, співчувати, привітати; *декларативи*: якщо я, то Ви);

Найчастотніші типи мовленнєвих актів – експресиви: привітати, побажати, змотивувати, надихнути.

- аналіз лексико-семантичних аспектів спілкування: вживання слів у прямих і переносних значеннях, образність, тропи і фігури мовлення тощо. Засоби мовного етикету;

Текст Стіва Джобса більш відповідає офіційному стилю, але з елементами розмовного стилю. Засобами мовного етикету були привітання, побажання, прощання

- дотримання норм культури мовлення учасниками спілкування. Типи мовленнєвих помилок в ідіостилі учасників спілкування;

З перекладу на українську мову мовленнєвих помилок не було помічено.

- роль паралінгвістичних (міміка, жести, інтонація тощо) засобів спілкування: реєстрові характеристики; тональність спілкування; атмосфера спілкування.

Міміка та жести вплинули на аудиторію. З їх допомогою Стів Джобс акцентував увагу. Інтонація голосу була спокійною (повністю про інтонацію характеризувати не можу через переклад). Атмосфера була спокійною та зосередженою.

Соціокультурний рівень спілкування

- Характеристика спілкування загалом: сильніші та слабкіші комунікативні позиції, хто досяг предметних та комунікативних цілей, хто ефективніше використовував засоби комунікативного кодексу, хто завоював комунікативну ініціативу, а хто її втратив тощо.

Виступ можна вважати вдалим, мету було досягнуто. Цей виступ дав змогу більшості студентам зрозуміти значимість незворотніх негативних подій, які у свою чергу через закладення у її вирішення великих зусиль несе за собою щось більше та масштабніше. Стів Джобс зміг зосередити увагу студентів своєю цікавою життєвою історією, яка надихнула більшість. Від аудиторії не було віддачі, вона просто слухала та реагувала на розповідь оплесками, але тим самим підтримувала оратора.

Додаток А.4

Чек-лист (шаблон)

МОЯ ТЕМА!!!!

МОЯ МЕТА – УСПІШНИЙ ДЕНЬ

1. МОТИВАЦІЯ – початок справи

Виберіть афоризм у якості правила цього дня (або запишіть свій), дотримуйтесь його

- ✓ У моєму словнику немає слова «неможливо» (*Наполеон Бонапарт*)
- ✓ Або ви керуєте вашим днем, або день управляє вами (*Джим Рон*)
- ✓ Будь собою, інші ролі зайняті (*Оскар Уайльд*)

2. СЬОГОДНІ: Представляю цікавий матеріал з проблем змістовного модулю

3. ЗГОДОМ: Де буду використовувати

4. ЗАВЖДИ: аналізую, систематизую

Чек-лист (приклад виконання завдання)

НУШ (Нова українська школа)- це школа для життя для життя у XXI столітті

Мета : сформувати знання, якою має бути нова українська школа

МОТИВАЦІЯ – ознайомлення майбутнього вчителя з концепцією НУШ

Афоризми щодо цієї теми

✓ *Метою школи завжди має бути виховання гармонійної особистості, а не спеціаліста (А. Ейнштейн)*

✓ *Школа — це майстерня, де формується думка підростаючого покоління, треба міцно тримати її в руках, якщо не хочеш випустити з рук майбутнє (А. Барбюс)*

✓ *Найважливішим явищем у школі, найбільш повчальним предметом, найбільш живим прикладом для учня є сам учитель. Він — уособлений метод навчання, саме втілення принципу виховання (А. Дистервег)*

СЬОГОДНІ: Представляю цікавий матеріал з проблем змістовного модулю 8 складових української школи майбутнього

1. Навчання протягом життя

Lifelong Learning – один з основних глобальних трендів в освіті наших днів. Сучасні школи вже не можуть дати всю необхідну для життя інформацію. Проте вони можуть навчити учнів і учениць самостійно її шукати та аналізувати.

2. Навики XXI ст. – до шкільних програм

Уроки в школах мають перестати бути самоціллю. Вони мають стати ефективним засобом оволодіння учнівством ключовими компетенціями сучасності і майбутнього, зокрема, базовою грамотністю, вмінням вирішувати складні завдання, розвитком особистісних якостей тощо.

3. Школа як хаб

Школа XXI ст. більше не може бути єдиним унікальним джерелом знань. Місцями отримання освіти стають також засоби масової інформації, інтернет, музеї, кіно, театри, наукові спільноти, сімейна освіта, оточення однолітків тощо. У цій мережі можливостей школа має стати об'єднуючим центром для всіх стейкхолдерів освіти.

4. Учителі як тьютори

Вирішальну роль у становленні багатьох дорослих успішних людей часто відігравала одна єдина особа – учителька, тренер, лідерка спільноти, батько, наукова керівниця... Сучасному освітянському колу варто врахувати це для формування нової ролі вчителів як наставників, модераторів і тьюторів.

5. Сім'я як стейкхолдер освіти

Школа має активніше залучати сім'ю учня чи учениці до побудови освітньої траєкторії дитини, адже сімейний контекст може швидше розкривати таланти, нахили та бажання дитини.

6. Більше суб'єктів в освітньому процесі

До традиційних організаторів освітнього процесу – батьків, педагогів, адміністраторів освіти – сьогодні варто долучити так званий «золотий трикутник» – влада, бізнес, громадянське суспільство.

З огляду на це мають бути доповнені й критерії вимірювання успішності освіти. До них мають відноситися перспективні плани розвитку освіти, людський капітал, фінансові ресурси, технологічна інфраструктура.

Важливим стає зв'язок і діалог між усіма цими суб'єктами освіти.

7. Нетрадиційним шкільним практикам – так!

Ефективним у сучасній освіті є використання нових альтернативних освітніх практик, наприклад, ділових і навчальних ігор, табірних зборів, квестів, проектної роботи, зустрічей із цікавими людьми.

Потребує змін також організація простору класу. Демократизації навчання сприятимуть, наприклад, мобільні одномісні робочі місця, розташовані колом, які легко розміщувати у групи різної кількості.

Також варто переглянути зміст та форми домашніх завдань – у бік їх трансформації до творчих та групових вправ.

8. Сучасні технології в освіті вже зараз

Нова роль інформаційних технологій у нашому житті показує, що в школі їх можна використовувати не лише в комп'ютерних класах на уроках інформатики, а й для вирішення щоденних учительських завдань, змішаної освіти, «перевернутого класу», масових відкритих онлайн-курсів, у тому числі шляхом залучення персональних гаджетів.

5. ЗГОДОМ: Де буду використовувати

Ця інформація для мене дуже пізнавальна і важлива, адже я навчаюсь на філологічному факультеті української мови і література, тобто в майбутньому я буду працювати з дітьми у школі. А коли настане час працювати у школі, то у мене будуть діти вже нового покоління, діти покоління Z, яких вже не зацікавиш стандартними застарілими методами навчання.

6. ЗАВЖДИ: аналізую, систематизую

Основна мета концепції НУШ - створити школу, де приємно навчатися, де діти отримують не лише знання, а й уміють їх застосовувати в житті.

До того ж, НУШ приємно відвідувати:

вчителям — адже вони вмотивовані професійно, мають свободу творчості та академічну свободу, більше моделей підвищення кваліфікації, отримують матеріальне стимулювання надбавку за добровільну незалежну сертифікації, учням — бо тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боючись висловлювати власну думку, бути відповідальними громадянами, батькам, які покладаються на співпрацю зі школою та взаєморозуміння.

Додаток Б

Робоча програма навчальної дисципліни «Бізнес-комунікація та корпоративна ідентичність сучасного педагога» (фрагменти) [25]

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни за вибором «Бізнес-комунікація та корпоративна ідентичність сучасного педагога» є: формування професійно-комунікативної компетентності та корпоративної ідентичності сучасного педагога у сфері корпоративної культури та ділового спілкування засобами педагогічної риторики.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Бізнес-комунікація та корпоративна ідентичність сучасного педагога» є:

- теоретична і практична підготовка майбутніх спеціалістів із питань бізнес-комунікації та корпоративної ідентичності сучасного педагога;
- оволодіння вербальними та невербальними засобами бізнес-комунікації в процесі формування корпоративної культури сучасного закладу освіти;
- опанування засад ділового спілкування лідера та ораторського мистецтва;
- вироблення у студентів потреби у фаховому і професійному зростанні шляхом самоменеджменту;
- підвищенні рівня педагогічної майстерності та професійної комунікації.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен набути таких результатів навчання (знання, уміння тощо) та компетентностей:

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
1	2
ПР-01. Організувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти	Методи: проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; практичні (мовленнєво-мислительні вправи, риторичні практикуми, комунікативні тренінги); інтерактивні лекції з використанням багатовимірної дидактичної технології Штейнберга, елементів проективної технології МАК (метафоричні асоціативні картки),

	<p>коучингу, тімблдінгових вправ; методи самоконтролю.</p> <p>Контрольні заходи: тестування, виконання практичних завдань</p>
<p>ПР-03. Критично оцінювати достовірність та надійність інформаційних джерел, дотримуватися юридичних і етичних вимог щодо використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у перебігу педагогічної діяльності в початковій школі</p>	<p>Методи: проблемні, частково-пошукові (бесіда, робота з мультимедійними презентаціями, робота з посібниками й підручниками, робота з фактичним матеріалом); словесні (експертиза комунікативної діяльності; анотування власних публічних виступів, тез доповідей, статей з проблем курсу, професійних есе; аналіз тексту з урахуванням інноваційних).</p> <p>Контрольні заходи: тестування, виконання практичних завдань</p>
<p>ПР-08. Організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування</p>	<p>Методи: проблемні, частково-пошукові (бесіда, робота з мультимедійними презентаціями, робота з посібниками й підручниками, робота з фактичним матеріалом); словесні (експертиза комунікативної діяльності; анотування власних публічних виступів, тез доповідей, статей з проблем курсу, професійних есе; аналіз наукових джерел).</p> <p>Контрольні заходи: тестування, виконання практичних завдань</p>
<p>ПР-16. Використовувати основні техніки спілкування з дорослими людьми, різні форми та засоби комунікації з батьками, колегами, іншими фахівцями з метою підтримки здобувачів у освітньому процесі початкової школи, керувати педагогічним і професійним розвитком осіб та груп</p>	<p>Методи: проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; практичні (мовленнєво-мислительні вправи, риторичні практикуми, комунікативні тренінги); інтерактивні лекції з використанням багатомірної дидактичної технології Штейнберга, елементів проєктивної технології МАК (метафоричні асоціативні картки), коучингу, тімблдінгових вправ; методи самоконтролю.</p> <p>Контрольні заходи: тестування,</p>

<p>Компетентності ЗК-4. Здатність працювати в команді</p>	<p>виконання практичних завдань</p> <p>Методи: проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; практичні (мовленнєво-мислительні вправи, риторичні практикуми, комунікативні тренінги); інтерактивні лекції з використанням багатомірної дидактичної технології Штейнберга, елементів проєктивної технології МАК (метафоричні асоціативні картки), коучингу, тімбілдінгових вправ; методи самоконтролю.</p> <p>Контрольні заходи: тестування, виконання практичних завдань</p>
<p>ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел</p>	<p>Методи: проблемні, частково-пошукові (бесіда, робота з мультимедійними презентаціями, робота з посібниками й підручниками, робота з фактичним матеріалом); словесні (експертиза комунікативної діяльності; анотування власних публічних виступів, тез доповідей, статей з проблем курсу, професійних есе; аналіз тексту).</p> <p>Контрольні заходи: тестування, виконання практичних завдань</p>
<p>ЗК-7 Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.</p>	<p>Методи: проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; методи психолінгвістичного аналізу професійного спілкування; метод проєктів; інтерактивні.</p> <p>Контрольні заходи: тестування, виконання практичних завдань</p>
<p>ЗК-8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)</p>	<p>Методи: проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; методи психолінгвістичного аналізу професійного спілкування; метод проєктів; інтерактивні.</p> <p>Контрольні заходи: тестування, виконання практичних завдань</p>
<p>ЗК-9. Здатність до ініціативності, підприємливості, навчання впродовж</p>	<p>Методи: проблемні, частково-пошукові; словесні (бесіди,</p>

ЖИТТЯ	дискусії, обговорення, анотування власних публічних виступів та риторичних практик опонентів, робота в малих групах, комунікативні тренінги з проблем курсу); інтерактивні; методи самоконтролю. Контрольні заходи: тестування, виконання практичних завдань
СК-1. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово	Методи: проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; практичні (мовленнєво-мислительні вправи, риторичні практикуми, комунікативні тренінги); інтерактивні лекції з використанням багатовимірної дидактичної технології Штейнберга, елементів проєктивної технології МАК (метафоричні асоціативні картки), коучингу, тімбілдінгових вправ; методи самоконтролю. Контрольні заходи: тестування, виконання практичних завдань
СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організувати їхню пізнавальну діяльність	Методи: проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; словесні (комунікативні тренінги з проблем моделювання комунікативного портрету вчителя-мовця, формування професійного мегаресурсу сучасного педагога); практичні (коучингові сесії). Контрольні заходи: тестування, виконання практичних завдань

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Бурлаков Клим Вадимович, студент 2 курсу, денної форми здобуття освіти, факультету соціальної педагогіки та психології, спеціальності 013 «Початкова освіта», Освітньої програми «Початкова освіта», адреса електронної пошти klimrealt@gmail.com

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Педагогічні умови розвитку мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

_____ (Бурлаков К.В.)

_____ (Курінна А.Ф.)